

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibus Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1612

De censibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14014

INSTITVTIONVM

MORALIVM

PARTIS TERTIÆ

LIBER DECIMVS.

DE CENSIBVS, CAMBIIS,

EMPHYTEVSI, FEVDO.

DE CENSIBVS.

ACTENVS superioribus libris de Emptione, & Venditione, & tribus aliis Contractibus, qui consensu perficiuntur, tractaui; nunc in hoc libro agam de Censibus, Cambiis, Emphyteusi, Feudo, quia censualis contractus est quædam emptionis, & venditionis species. Cambium vnus pecuniæ cum alia pecunia permutatio. Emphyteusis, & Feudum sunt locationis genera.

De Censibus disputauit inter Theologos Henricus *Quodlib. 8. q. 24. & quodlib. 1. qu. 39. & quodlib. 2. q. 15.* Riccardus *Quodlib. 2. q. 23.* Gabriel *in 4. dist. 15. q. 12. Maior eod. lib. & dist. q. 42. & duabus sequentibus.* Conradus *de Contractibus à questione 72. vsque ad 86.* Sanctus quoque Bernardinus *par. 2. serm. 34. ar. 2. cap. 1. 2. & 3.* Sanctus Antoninus *par. 2. tit. 1. cap. 8. à §. 11. vsque ad 16.* Medina *de Rebus per usuram acquisitis, q. 11. & seqq.* Sotus *lib. 6. de Iustitia, & iure, q. 5 per tres articulos.* Summistæ *itidem in verbo usura.* Angelus *usura 1. num. 44. 77. 78. & 79.* Astenfis *in Summa, par. 1. lib. 3. tit. 8. ar. 11. q. 1. & seqq. & tit. 12. art. 5. à quæst. 1. vsque ad 5.* Rosella *usura 2. num. 1. & seqq.* Pisanella *in verbo usura 3. §. 6.* Siluester *usura 12. q. 12.* Tabienfis *usura, 14.* Armilla *eodem verbo, num. 12.* Iuris Canonici interpretes *in c. Inciuitate, de Usuris.* Innocentius, Hostiensis, & Ioan. Andreas, Butrius, Ancharanus, Ioannes Anania, & Laurentius Rodolphus *in Repetitione super c. Consuluit, de Usuris, par. 2. qu. 11. & seqq.* Nauarrus *in Manuali cap. 17. num. 234. & seqq. & in comment. de Usur. in c. Si fuerit aueris 14. q. 3. num. 69. & seqq.* Couarruuias *lib. Variar. resol. cap. 7. 8. & 9.* Iuris Ciuilis Doctores *in l. Ad hæc, & l. Si ex pactioe. C. de Usur.* Bartolus, Angelus, & Salicetus *ibidem.* Cynus, Baldus, Alexander, & Iason *in l. Si pater puella, C. de Inoff. testamento.* Paulus *in l. De fideicommissis. C. de Transactionibus.*

Inter recentiores Petrus Follerius Iurifconsultus edidit libellum *de Contractibus censuariis*, vbi interpretatus est Constitutionem Nicolai V. *de Censibus*, Benedictus Bonius Cortonenfis tractatum *de Censibus*, Thomas Boninsignius Theologus alium tractatum *de Censibus*, iuxta Constitutionem Pij V. Ioannes Baptista Lupus *in tract. de Usuris, comment. 3. §. 2. & seqq.* agit de censibus iuxta Constitutiones Martini V. Callixti III. Nicolai V. & Pij V. Virginius cognomento de Boccatiis tractatum vulgavit *de Censibus*, vbi interpretatus est Constitutionem Pij V. Ioannes Baptista Leon Iurifconsultus exposuit etiam Constitutionem Pij V. *de Censibus.*

Quot modis census accipitur.

CAPVT I.

CENSUS accipitur multis modis. Primò olim dicebatur census, patrimonium cuiusque, vt ex Ouidio, & Iuuenali Couarr. ostendit.

Secundò, census dicitur patrimonij, siue honorum estimatio, secundum quam solet quisque tributum soluere: nã olim censabantur ciuium facultates, & bona, vt pro eorum estimatiõne, tributa singuli penderent.

Tertiò, census erat tributum illud, quod aliquando solvebatur iuxta bonorum estimatiõnem, aliquando iuxta singula hominum capita: quod tribuũ genus Romani Imperatores exigebant.

Quarto, vocatur census, annua pensio, quæ percipitur ex re alterius vtili, & fructifera: & hoc modo sumitur in præfenti negotio, & à Scriptoribus Canonice vocatur Redditus annuus, siue fructuarius sit, siue pecuniarius.

Census etiam apud Romanos institutus erat ad distinguendos ciuium gradus, & status, pro quorum varia ratione inuenerat belli, & pacis tum pedes, tum equites subibant: vt docet Budæus in l. ult. ff. de Senatorib.

In iure quoque Pontificio, appellatio census continetur quidquid alteri soluitur in signum subiectionis, iurisdictionis, impetij, aut dominij.

Census itaque, vt est redditus annuus, qui ex rebus, & bonis alterius percipitur, est materia contractus, emptionis videlicet, & venditionis: venduntur enim, & emuntur census, id est, annuæ pensiones, siue redditus.

Quid sit census.

CAPVT II.

EST census ius percipiendi annuam pensionem ex re vtili, & fructifera, certa, & designata alterius. Dicitur ius, quoniam census non est res, quæ censui subiicitur: nec est ipsa pensio annua, quæ soluitur, sed est ius exigendi pensionem ex re censui supposita. Sic etiam in re ciuili, hereditas non est pecunia, vel res, sed ius succedendi in bonis alterius: vsus item, vel vsusfructus est ius vtendi, vel etiam fruendi re: & in iure Canonico, Beneficium est ius percipiendi redditus annuos ex bonis Ecclesiæ. Pensio Ecclesiastica, est ius percipiendi certam partem fructuum ex beneficio alicuius Ecclesiastico: hæc enim singula sunt iura.

Annua pensionem, hoc est, redditum annuum, qui siue fructuarius, siue pecuniarius sit, quotannis soluitur.

Ex re alterius, quia nemo ex re sua percipit censum, quãuis fructum capiat emphyteusis, aut locationis.

Ex re vtili, & fructifera, quia res si fuerit sterilis, ita vt fructum ferre non possit, censui subiici nequit.

Ex re certa, & designata, quia eo ipso, quod census est ius percipiendi certam pensionem annuam, debet in re certa constitutum quia ius est certum, & pensio certa: ergo in re certa consistit, & ex re certa percipitur: tum quia census emi, vendi, permutari, donari, extinguui, redimi, & transferri potest, ergo debet certa in re poni.

Census quotuplex sit.

CAPVT III.

CONTADUS quæst. 72. de Contractibus, multas census diuisiones afferit: solet autem census diuidi quintupliciter, vt docet Sotus lib. 6. de Iustitia, q. 3. ar. 1.

Primò, census diuiditur ratione modi, quo in aliqua re constituitur: aut enim census reuerentiarius, aut consignatiarius est.

Reuerentiarius est, cum Titius, v. g. Caio dat domum suam, fundum, vel agrum, & sibi reuertat certam pensionem, quotannis soluendam à Caio. l. ult. C. de Rerum permut. & ibi Iuris Ciuilibus interpretes. Glos. in c. Constitutus, de Relig. dom. & ibidem Iuris Pontificij Doctores.

Consignatiarius est, cum Titius ita penes se retinet domum, fundum, vel agrum suum, vt in eo tamen constituat annuam pensionem, quã quotannis soluat Caio: atque hic census est vsitatus, & frequens apud omnes nationes: de quo in præfenti loco tractamus.

Census reuerentiarius non est tam frequens, & quamdam cum emphyteusi similitudinem habet, & differt ab ea, vt docet Glos. in prædict. cap. Constitutus. Qui enim rem suam alteri dat in emphyteusim, retinet apud se directum dominium, & dat alteri tantum vtile; & ideo qui rem in emphyteusim accipit, si per aliquot annos annuam pensionem non soluat, rem acceptam amittit, eaque redit ad dominum, qui directum dominium sibi retinuit. At verò, qui fundum, vel agrum suum dat alteri in censum, totum dominium fundi, ad eum transfert: vnde quantumcumque tempore cesset ille, qui accipit, à soluenda pensione, non perdit ius, & dominium fundi, sed solum debet, & cogitur in iudicio omnes soluere pensiones omittas, & debitas. Nam in cap. Constitutus, supra citato, quidam Abbas, qui pensionem multis retro annis non soluerat, condemnatus est, non vt ius, & dominium prædij amitteret, ex quo pensionem debebat, sed vt pensiones omittas persolueret: & tamen si fuisset prædium in emphyteusim acceptum, illud amittam fuisset, iuxta id, quod habetur in l. 2. C. de Iure Emphyteutico.

* Dubiæ quæstionis est, An quodcumque dubitatur, contractum, quem initum esse constat, sitne censuales, an emphyteuticus, haberi debeat censuales potius, quam emphyteuticus? Couarruias lib. 3. Variarum resolutionum cap. 7. num. 1. testatur, communem esse sententiam, haberi debere censualem, non emphyteuticum, etiam si cum Ecclesia initus: quia pœnæ commisit, vt vocant, quam ex iure emphyteuta debet, est odiosa, & ideo restringenda, ita vt non comprehendat contractum censualem. Sic etiam Nauarrus in Commentario de vsuris, num. 109. & Virginius in tract. de censib. p. 2. nu. 21. ex Socino, Aymone, Ruino, Parisiensi, & aliis.

Sunt tamen alij, qui distinguunt: Aut enim Ecclesia dat, aut accipit rem. Si dat, & dubium est, an dederit in censum, an in emphyteusim, iudicandum est dedisse in emphyteusim, quia Ecclesiæ fauendum est potius, quàm cuius alteri. Si verò Ecclesia accipit, tunc iudicandum est in censum, non in emphyteusim accepisse, quia etiam tunc patrociniū est pro Ecclesia suscipiendum. Sed venor est prima sententia, quia pœnæ, & odia restringi, non laxari debent, iuxta regulam iuris in cap. Odiā, de Regulis iuris, in Sexto.

Si quæras, Quando ex verbis constare potest rem datam in censum esse? Respondeo, datam esse in censum, si ita dictum sit, Do tibi hanc, vel illam rem, & transfero in te, quidquid iuris habeo in ea, vt quotannis soluas mihi certam pensionem. Si autem dictum sit: Do tibi hanc, vel illam rem ad tertiam, vel quartam generationem pro annua pensione, res tunc datur in emphyteusim. Si verò dictum sit: Do tibi hanc rem, & transfero in te ius meum, dubium est, an sit data res in censum, an in emphyteusim. Si dicatur: Do tibi hanc rem in emphyteusim, & transfero in te quidquid in ea iuris habeo, data est in emphyteusim: & illa verba: (Quidquid in ea iuris habeo, transfero in te) impropiè accipiuntur. Siluest. in verb. Emphyteusis, n. 3.

Secundò diuiditur census ratione pensionis, quæ soluitur: Aut enim pensio pecunia est, & dicitur census pecuniarius: aut est fructus qui percipitur ex re subiecta censui, & dicitur census fructuarius: qui aliquando talis est, vt certa fructuum pars solui debeat. Verbi gratia, duæ amphoræ vini, olei, aut mellis: vel duo modij tritici, vel hordei. Aut talis est, vt incerta pars fructuum, tertia vide-

licet,

licet, quarta, vel quinta pars solui debeat.

Tertio diuiditur ratione rei, in qua imponitur census: Aut enim personalis, aut realis est. Personalis census constituitur in aliqua persona, ex qua, etiam artem, industriam, operam, aut vires habet, utilitas, & commodum percipi potest. Realis census constituitur in re aliqua certa, & designata, vili, & frugifera.

Quarto diuiditur census ratione temporis, quo pensio solui debeat. Aut enim perpetuus est census, aut temporalis. Perpetuus dicitur, cum transi ad heredes, & non finitur obitu alicuius, hoc est, nec venditoris, nec emptoris, nec alterius cuiuspiam omnino: ac ita obligatio soluendi pensionem transferretur ad heredes emptoris. Temporalis est, quando pensio solum ad tempus ex obligatione soluitur. Qui census a hoc est duplex: Aut enim ad certos annos pensio solui debet, nimirum ad decennium, vel septennium; aut ad annos, siue tempus incertum, videlicet ad vitam emptoris census; vel ad vitam alterius, & hic census vulgo dicitur vitalitius.

Quinto, diuiditur census ratione pacti: Aut enim redimi, & extingui ex pacto potest, aut non potest. Rursus, qui redimi potest, aut pactum habet, vt quodcumque venditor census voluerit, redimere possit, & tunc pactum est gratia venditoris: Aut est cum pacto, vt redimi queat, quando cumque libuerit emptori census, & tunc pactum est gratia emptoris: Aut est cum pacto, vt perimi, & extingui valeat, quando cumque emptor, vel venditor voluerit, & tunc pactum sit gratia utriusque.

Item census, aut est cum pacto, vt possit redimi intra certum tempus, quo elapso, amplius extingui non possit: aut est cum pacto, vt in perpetuum, hoc est, quantumcumque temporis decursu redimi, & extingui possit.

Quisnam contractus censualis sit.

CAPVT. IV.

PRIMO quaeritur, Quo in genere contractus contineatur censualis? Respondeo, censum, vt dixi, esse ius percipiendi annuam pensionem, siue redditum ex rebus alienis, & proinde materiam esse diuersorum contractuum. Nam ius hoc potest emi, & vendi, donari, locari, commodari, & cum alio iure, vel re commutari. Passim tamen censualis contractus est quaedam emptionis, & venditionis species. Verbi gratia: Titius accepit a Caio centum aureos, & vendit ei annuam pensionem, vel ius exigendi illam, quam in agro, vel domo sua constituit: obligat sese Caio, videlicet promittit se ei redditurum quotannis septem ex agro suo, vel domo. Vnde fit, vt in hoc censuali contractu Titius sit venditor census, quia centum recepit a Caio, tamquam pretio, vendit fructum, vel pensionem, quam poterat ex agro, vel domo sua in singulos annos percipere: emptor vero census est Caius, qui centum Titio datis, tamquam pretio, emit ius percipiendi quotannis septem ex agro, vel domo ipsius Titij. Generatim venditor census est, qui recepto pretio, se obligat alteri ad soluendum annuum redditum: emptor est, qui pretium dedit, & ob id quotannis percipit censum annuum. Id vero, quod venditur, & emitur, est vel ipsum ius exigendi, & percipiendi pensionem annuam: vel est ipse redditus annuus, qui quotannis redditur: nam tamen redditus annui praesentes non sunt, futuri tamen sunt: & saepe futuri fructus, qui solum spe habentur, vendi, & emi possunt, & solent: emuntur enim fructus ex agro venturi, & partus ancillae, vel pecudis. *l. Nec emptio. Et. l. Si iactum, ff. de Contrah. empt.*

Quaes, quomodo se habeat in hoc contractu res censui subiecta, vt pote, domus, vel ager, in quo Titus censum constituit, quotannis Caio soluendum. Arunt nonnulli eam rem vendi: nam quamuis domus, vel ager penes Titium

venditorem maneat, totum tamen periculum, & damnum: sicut & commodum agri transit, & pertinet ad Caium.

Item, quia si Titius agrum, vel domum huiusmodi donatione, vel venditione ad Seium transferret, Caius haberet ius exigendi censum a Seio possessore agri, vel domus. Sed tenebra probabilius est, quod ceteri omnes dixerunt, in censuali contractu, vendi, & emi, vel pensionem annuam quae redditur, vel ius exigendi eam, non rem censui subiectam, quia ea res solum se habet vt materia, in qua ius exigendi censum consistit, vel materia, ex qua percipitur redditus annuus.

Falsa inidem est quorundam sententia dicentium, censualem contractum esse venditionem cum pacto retrouendendi, & locationem: putant enim illi esse duos contractus, vnum, quo Titius vendit agrum suum Caio, ea conditione, vt quoties reddiderit Caio centum, quod tamquam pretium acceptab eo, ipse Caius debeat Titio iterum agrum vendere: & hic finitur primus contractus. Alter est contractus locationis (secundum eos) quo Caius agrum emptum locat ipsi Titio, a quo emerat: & ideo Titius se obligat ad soluendam annuam pensionem Caio, tamquam pretium agri locati, & conducti. Sed merito haec sententia confutatur. Nam Constitutiones Pontificiae Martini V. & Callixti III. quibus censualis contractus approbatur, ponuntur in titulo emptionis, & venditionis inter Extraneas communes, & omnes Doctores censualem contractum appellant emptionem, & venditionem reddituum annuorum.

Secundo quaeritur, Quo differat censualis contractus a mutuo? Respondeo, in hoc potissimum differre: nam Caius v. g. si mutua accepit a Titio centum: totidem soluere iure compellitur in omnem euentum, etiam fortuitum, & Titius ius habet repetendi centum etiam ab heredibus Caij. At vero per censualem contractum, Titius Caio vendit censum pretio ab eo accepto, nempe centum, vt quotannis reddat septem, non cogitur Caio reddere centum, quae accepit, quamuis si velit, possit reddere, ac ita censum extinguere. Caius itaque emptor census, habet ius exigendi pensionem, siue redditum annuum, quem emit, non tamen repetendi centum, quae dedit.

Item res censui supposita differat a pignore, vel hypotheca: Nam si pignus, vel hypotheca casu pereat, debitor semper cogitur soluere creditori pecuniam, quam mutua accepit: at si res obligata censui fortuito perit, venditor census liber est ab omni obligatione reddendi pretium acceptum, & soluendi annuam pensionem, quia pereunte re, perit ius, quod in illa consistit, & eo ipso perit census. Praeterea, quamuis pignus, vel hypotheca ad alium possessorem transferat: debitor tamen cogitur soluere mutuum, quod accepit: at si res subiecta censui ad alium possessorem deuenierit, cum suo onere transit, hoc est obligata semper censui.

Tertio quaeritur, An liceat census, siue redditus annuos emere, & vendere? Olim inter Theologos, & Iuris Ciuilis, & Canonici interpretes magna fuit controuersia, an licita esset reddituum annuorum emptio, & venditio: & fuerunt duae sententiae, quarum vna negabat: vnde Henricus *quodlibeto 8. q. 2. 4.* docuit, fas non esse redditus perpetuos emere: & *Quodlib. 2. q. 15.* affirmavit licitum non esse redditus annuos ad vitam vendere. Idem *Quodlib. 1. q. 39.* scripsit, nefas esse huiusmodi redditus ad vitam emere: Concessit tamen ille, in duobus casibus census annuos, siue perpetuos, siue ad vitam posse vendi, & emi.

Primo, cum census est reuerentiuus, non consignatiuus, *iuxta id, quod habetur in c. Constitutus, de Religiosis domibus.*

Secundo, Quando quis in re sua, quam alteri donauit, certam pensionem annuam sibi reuerentiu: tunc enim potest alteri vendere annuam pensionem, quam sibi retinuit. Eiusdem sententiae fuisse videtur Innocentius, Ioann. Andri. *In ciuitate, de V. s. & Salicet. in Authent. Ad hac. C. de V. s.* Hi enim putabant censuale contractum esse mutuum cum lucro, & proinde usurarium: quod probabant. Primo,

quia

quia Titius à Caio post tempus elapsum accipit. V. g. centum, quæ initio dederat, & interim exigit quotannis septem. Deinde, quia Titius emit à Caio pecuniam, videlicet, septem, quam ei quotannis Caius soluit: at pecunia emi, & vendi non potest, cum sit rerum pretium. Accedit, quod in hoc contractu nihil est, quod ematur, nisi pecunia, quæ quotannis soluitur: nam res, quæ censui supponitur, non emitur, nisi quia non transit ad emptorem, tum quia solum se habet, ut in hypotheca, siue pignus: ergo pecunia ipsa emitur, quod fieri nequit. Nec oblat si dicas, emi ius, & actionem ad pecuniam, quia sicut pecunia emi non potest, sic nec ius, vel actio ad illam.

Alter sententia fuit olim communi consensu Theologorum, & Iurisperitorum recepta, tuta conscientia, census reales perpetuos, siue temporales emi, & vendi. Ita sententia inter Theologos, Riccardus, & Gabriel, & postea Conradus, Maior, Medina, & Sotus; inter Summistas S. Antoninus, Angelus, Astenfis, Rosella, Pisanella, & Siluester; & inter Canonici iuris interpretes Hostiensis, Ioannes Lignanus, Butrius, Laurentius, Abbas, Anania; inter Doctores Iuris Civilis Bartolus, Baldus, Angelus, Paulus, & Iason; quos omnes supra citavi in principio: & de hac sententia dubitari amplius absque temeritate, & errore non potest. Quia emptio, & venditio reddituum annuorum, approbata est Constitutionibus Pontificis Martini V. Callixti III. Nicolai V. & Pij V. de quibus singulis postea dicemus. Et profecto ratio ipsa id aperte confirmat, quia censuales contractus, qui passim fit, non est mutuum in omnem euentum cogitur per censuram mutuam acceptam reddere, hoc est, tantumdem restituere, quantum accepit, & creditor ius habet repetendi à debitor pecuniam, quam dederat: at venditor census nullo iure compellitur reddere principalem pecuniam, quam accepit. Item si res censui addicta perierit, census ipse evanescit, & perit, & venditor census sit liber ab omni obligatione: quod mutuum non habet.

Obicitur, in huiusmodi contractu censuali æquitatem desiderari, quia iustum pretium non soluitur, eò quod quando census in perpetuum constituitur, vel etiam ad vitam, emptor census recipit principalem pecuniam, quam dedit, & præter eam plures etiam pensiones. Respondeo, non ideo emptorem census iniquam esse: nam idem accidit in emptioibus aliarum rerum. V. g. Titius emit fundum trecentis aureis, quos intra paucos annos ex fundi fructibus acquirit, & postea ex eodem fundo quotannis percipit fructus, & ex fructibus pecunias plures, quam pro fundo dedit.

Quarto quaeritur, An tuta conscientia emi, & vendi queant, tunc quando instituntur? quod perinde est ac si quaeratur, An possit census per venditionem institui, sicut potest per donationem.

Dux sunt etiam sententiæ, Prima docet, emi quidem posse census, qui fuerant antea constituti: non tamen eos, qui quando venduntur, & emuntur, tunc instituntur. Sit hoc exemplum: Titius in prædio suo constituerat censum annuum, & Caio gratis, & liberaliter donauerat, tunc Caius potest vendere censum, quem Titius in suo prædio ante constituerat, & ipsi donauerat: nequit tamen Titius, quando in suo prædio novum censum constituit, Caio vendere, sed testamento legare, vel donare, & Caius deinde potest alteri vendere eiusmodi censum sibi donatum, vel testamento legatum, siue relictum. sic Innocentius, Hostiensis. Ioan. And. Butrius, Ancharanus in c. In ciuitate, de Vsuris; & Laurentius in cap. Consultus, de Vsur. par. 2. quæst. 1. Salicetus in Authent. Ad hæc. C. De Vsur. Aretinus consil. 151. Decius consil. 123.

Secunda sententia eorum est, qui tradunt posse emi non solum census, qui erant antea constituti, sed etiam eos, qui instituntur, cum venduntur. Ita Panorm. & Ioan. Anania c. cit. In ciuitate, Oldradus consil. 207. Lopus allegat. 137. & inter Theologos Gabriel, Conradus, Maior, Sotus, & Medina; & inter Summistas Astenfis, Angelus, Rosella, S. Anto-

nius, Siluester locis supra allegatis. Atque hæc opinio est verissima. Primò, quia Pontificæ Constitutiones Martini V. Callixti III. Nicolai V. & Pij V. generatim approbant censuum emptorem, & venditionem, nec distinguunt inter census, qui antea constituti emuntur, & instituntur. Deinde, quia ratio ipsa concludit idem ius esse in utroque. Nam venditor census vendit ius, quod habet percipiendi fructus annuos ex re sua, & pretium accipit.

De prima conditione, quæ requiritur in censuali contractu.

CAPVT V.

IN Constitutione Pij V. quæ incipit: *Cum omni Apostolica*, quam ad verbum retet Nauarrus in *Manuali*, cap. 17. num. 234. Prima conditio est, ut census constituitur in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur. Eadem conditio continebatur in Constitutionibus Martini Quinti, & Callixti Tertii, titulus de Emptione, & venditione, inter *Extravaugantes communes*: in quibus legitur, ut venditor census assignet prædium certum, domum, vel possessionem, vel alia certa bona stabilia, in quibus censum constituit.

Primò quaeritur, An emptio, & venditio census personalis licita sit, V. g. ego me tibi obligo ad solvendum quotannis septem, quia das mihi centum. Non intelligitur questio, An liceat mihi secundum ius scriptum, & Pontificum emere, aut vendere censum personalem: quoniam Pij V. Constitutio prohibet, ne census constituitur nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, & postea census aliter instituitur, tanquam iniqtos, & sceleratios condemnat.

Caput ergo quaestiois est, An iure naturali, & diuino emptio census personalis prohibeatur? Dux sunt opinionum. Prima est afferentium, eam prohiberi, & damnari: & id probant, quia perinde est, ac si me tibi obligassem ad reddendum quotannis septem, eò quod mutua mihi centum dedisti. Deinde, quia emptio non est nisi rei alienius. *1. Nec emptio, si de contrah. empt.* sic Ioannes Lignanus cap. In ciuitate, cuius sententiam sequi videtur Rosella in verb. Vsur. ra. 1. num. 31. & Vsur. 2. num. 9. & Laurentius de Vsuris, par. 2. q. 12. nu. 46. quia alioquin, inquit, omnis debitor, & mutuatarius posset obligare se creditori ad solvendum censum annuum.

Secunda sententia docet iure naturali, & diuino tale emptioem permitti, dummodo personæ opera sit commoda, & utilis, & proinde pecunia utilisabilis. Conradus de contrah. lib. 9. 74. conclusa. Gabriel in 4. dist. 13. q. 12. 2. conclusa. Maior eod. lib. & dist. q. 44. ad finem. Medina de Rebus per usum am acquisitis, quæst. 11. vers. Sed quaerit aliquis. Sotus lib. 6. de Iustitia, q. 5. ar. 1. post conclusionem 3. & in ipsa consil. 4. vers. Verumtamen de censu personal. Couar. lib. 3. Variar. res. sol. c. 7. nu. 5. & hæc sententia est verior, quam & ratio ipsa manifestè comprobatur.

Nam primò dubitari non potest, quin census possit constitui in persona serui, cuius industria, ars, & opera, cum sit commoda, & utilis, potest oleari, ac proinde vendi. Et certè Innocentius, Abbas, & alij docuerunt in persona serui posse censum annuum institui: solum videntur negasse constitui posse in persona libera, & hoc ideo, quia scripta iura civilia, & canonica prohibent, quomodo persona libera vendatur.

Sed certè iure naturali, & diuino non prohibetur, ne liber homo vendatur: potest enim quis seipsum vendere: potest quisque suam operam alteri locare. Item c. Pastorali, & c. Ad Apostolica, de Decimis, constat olim Ecclesiam exigere, & percipere solitam decimas personales, quas quisque soluat ex decimis, & fructibus, & lucris suæ industriae, operæ, & laboris: ergo opera hominis potest vendi, & locari, est enim pretio æstimabilis.

Negari item non potest, posse quempiam se tributarium, & velegiam alteri facere. Accedit, quod Innocent. Hostiens. Ioan. Andreas, Panormit. Cardin. Burr. & Anchar. aperte fatentur, posse in persona serui, & liberi hominis per donationem censum institui, quem postea donatarius alteri vendere queat.

Secundò, obiciet, quod habetur in *cap. 2. de Pignoribus*, personam liberam pignori dari non posse. At enim hoc ius scriptum est, non naturale, & diuinum, & solum prohibet, nè liber homo pro debito pecuniario, loco pignoris creditori detur.

Secundò oppones id, quod statuitur in *l. c. De peric. & commod. rei vendita*, nimirum, ad emptorem pertinere periculum, & commodum rei vendita. Respondeo, censum personalem extinguere persona extincta, in qua est constitutus, quia pereunte re censui subiecta, perit quoque census. Ex quo fit, vt census personalis emptori pugnet cum iure naturali, & diuino, si emptor perat, vt obente persona, in qua est positus census, sibi adhuc quotannis soluatur annua pensio, aut sibi reddatur pretium, quod dedit. Est enim contra naturam emptionis, vt res empti venditori pereat, non emptori. Vnde quidam fortassis inquirunt, qui negarunt fas esse censum personalem emere, id propterea negarunt, quia crediderunt oppositæ sententiæ Doctores asserere, venditorem censum, & eius heredes semper annuam pensionem soluere, aut pretium reddere emptori debere, etiam si persona adducta censui interiret, vel fortassis illi auctores putarunt censum, quando cumque in re alicuius constituitur, eo ipso constitui in persona ipsius, & crediderunt id non esse prohibutum in Constitutionibus Martini V. & Callixti III. vt *quæstione proxime sequenti ostendimus*.

Quares, quodnam esset iustum pretium census personalis, vbi tantum ius naturale, & diuinum seruaretur? Respondeo, in primis non tanti æstimari, quanti æstimatur census realis: quia res immobilis, cuiusmodi est ager, vel domus, diutius perdurat, & propterea pluris æstimatur. Vnde fit, vt persona quo citius, vel tardius moritura creditur, pluris, minorisve eius vita æstimetur: per se autem nisi aliud ex accedenti sit, vita cuiusque æstimari solet, ac si crederetur duratura ad septem annos, vel decem, vel plurimum, ad quindecim.

Secundò quæritur, An Constitutionibus Martini V. & Callixti III. & Nicolai V. de censibus, prohibitus sit census personalis? Sotus *lib. 6. de Iustitia, & Iure, qu. s. art. 2. & Couarruias lib. 3. variar. resolut. cap. 7. num. 5.* negant esse prohibitum Constitutionibus Martini V. & Callixti III. quorum illi meminerunt, quia Pontifices solum constituunt conditiones, quibus census approbatur, inter quas prima est, vt venditor census prædium certum, domum, vel possessionem assignet, vel alia bona stabilia, in quibus census constituitur, non tamen damnant census aliter institutos. Communis tamen Doctorem sententia est, in illis Constitutionibus Martini V. & Callixti III. Pontifices censum personalem condemnasse. Ita Nauar. in *Comment. de Vsurâ, numer. 82.* Virginius de *Censib. part. 1. num. 40.* Profectò hæc sententia magis ad veritatem accedit: nam in ipsis Constitutionibus aperte dicitur, censum institui debere in certis bonis venditoris. Et deinde subiungitur: Sed ad hoc, huiusmodi census venditores inuiti nequaquam per emptores creati, vel adstringi valent, etiam ipsis possessionibus, & bonis obligatis penitus peremptis, seu destructis. Respondent Sotus, & Couarruias solum Pontifices asserere, nequire venditorem census compelli ad extinguendum, vel redimendum censum, hoc est, non posse emptorem census repetere pretium, nec venditorem cogi ad reddendum pretium, bonis, in quibus constitutus est census, pereuntibus non negant Pontifices venditorem debere annuum censum emptori soluere: sed certe eiusmodi responso nullus est momenti, tum quia pereunte re, perit ius, quod in illa consistit, ergo perit census ea in re constitutus: tum etiam quia res empti emptori perit, non venditori: ergo pereunte re censui subiecta, perit census ipsi emptori, ac proinde venditor liberatur onere, & obliga-

tione soluendi censum. Et hoc adeo per se notum est, vt necesse non fuerit id exprimere in Constitutionibus Pontificis; satis enim fuit dicere, censum creati, & poni debere in re aliqua certa venditoris: hoc enim ideo dixerunt Pontifices, vt intelligeretur eâ re sublata, censum quoque tolli. Declararunt verò id, de quo aliqui dubitabant, videlicet, non posse tunc emptorem pretium repetere, aut venditorem cogi ad pretium reddendum. Sed maior difficultas est, an in Constitutione Nicolai V. census personalis permittatur? Ratio dubitandi est, quia in ea permittitur, vt quis omnia sua bona, & se ipsum obliget emptori census. Sed meo iudicio etiam Nicolaus V. deinit, vt census in re aliqua certa ponatur, tamen vt cetera bona venditoris hypothecaria actione sint obligata, non censui supposita: de qua re dicam inferius.

Tertiò quæritur, An cum census est realis, persona etiam venditoris sit obligata, ita vt pereunte re, supposita census, eius venditor cogatur censum annum soluere? Conradus, Sotus, & Couarruias *locis supra citatis*, asserunt semper venditoris censum obligari, quantumuis interierint bona, in quibus constitutus est census. Ita vt in omni censu reali personalis census contineatur implicite. Hoc probant, quia in more positum est, vt venditor census bona sua pariter, & se obliget emptori. Deinde, quia vbi est obligatio, siue actio realis ex contractu, est etiam obligatio, & actio personalis.

Communis opinio est, pereunte re censui subiecta, venditorem omni obligatione esse solutum, & liberum. Reverta, Sotus, & Couarruias sententia prorsus pugnat cum natura censuales contractus. Nam si census est realis, emptio est, & venditio census in re certa constituit: at contra naturam emptionis est, vt rei emptæ periculum, & damnum venditor sustinere cogatur. Ergo, si res pereat, perit quoque census, sique perit emptori, non venditori, ac proinde nequit venditor cogi ad solutionem census. Nec oppositum consuetudo habet: quoniam venditor emptori se cum bonis suis obligat, non quod censui subiciat, sed quod debeat censum quem vendit, tutum, & saluum facere, hoc est, si res, in qua censum constituit, euicta fuerit, tamquam aliena, vel alteri obligata, cogatur venditor aliam rem subrogare, vel pretium soluere. Euidetio est rei emptæ, aliæve causæ acceptæ, interposito iudicis decreto, ablatio. *l. Euidetio, ff. de Euidetio.* Euidetio, est rem meam iure dominij ab aliquo, cuius non erat, alteri, aut datam, aut venditam repetere in iudicio, & ab emptore per iudicis sententiam extorquere. Vnde *l. 1. ff. de Euidetio*, dicitur: [Siue tota res euincatur, siue pars, habet regressum emptor ad venditorem.] Item ex censuali contractu nascitur obligatio, siue actio personalis, quemadmodum in aliis etiam contractibus, & ita emptor census contra venditorem habet actionem personalem, qua exigat ab eo annuum censum extante re, in qua census constituit: sed ea pereunte, nullam habet actionem, quia sibi perit res emptæ.

Quartò quæritur, An in re mobili, vel se mouente possit census constitui, puta in vino, oleo, frumento, vel in animalibus? Quæstio intelligitur, An iure naturali, & diuino id fieri queat: nam iure scripto, videlicet pontificio, quod definitum est Martini V. Callixti III. & Pij V. Constitutionibus, poni non potest nisi in re immobili. Gabriel, Couarruias, Maior, Sotus, Medina, & Couarruias sentiunt, nequaquam rei naturæ repugnare, vt creentur census in rebus mobilibus, vel se mouentibus, quibus vtiuntur salua eorum substantia, quia sunt res pecunia æstimabiles, & quæ vendi, commodari, locari, & permutari queunt. Quidquid sit, communis est Doctorem opinio, non posse censum constitui in his rebus, videlicet vino, oleo, pane, & aliis huiusmodi, quæ primo statim vsu absumuntur, in quibus dominium ab vsu non separatur, nec in eis vsus fructus constituitur, *inst. de Vsur. §. Constituitur*. Et ratio est, quia harum prætia singulis annis variantur, ita vt certum pretium non sit: ergo nequit certa annua pensio in rebus institui. Deinde, quia vsu ipso huiusmodi res, vt sunt oleum, vinum, & fru-

mentum, & panis consumuntur, ac pereunt, ergo non sunt fructuosæ, & viles, seruata earum rerum substantia. At in aliis rebus se mouentibus, vel mobilibus, quæ viles sunt, etiam quando primo vsu non pereunt, ex natura rei potest census institui, vt ait Gabriel in 4. dist. 15. q. 12. ar. 2. & Conradus in q. 72. in supposit. 4. concl. 1. & hoc est, quod docuerit Maior, Not. Med. & Courat.

Quintò queritur, An quis possit generatim in omnibus suis bonis censum creare? Constitutio Pij Quinti Pontificis Max. id omnino prohibet. Quæstio igitur est, an id Martini V. & Callixti III. Constitutiones permittant. Secundo, an saltem huiusmodi censum permittat Constitutio Nicolai V. Tertio, an iure naturali, & diuino debeat census institui in re certa?

In primis secundum Soti, Courat. & aliorum sententiam, ius naturale, siue diuinum non prohibet, nè generatim in omnibus bonis alicuius census ponatur. Primo, quia extat Constitutio Nicolai V. gratia Alphonsi Aragoniæ Regis edita, in qua permittitur, vt incolæ Siciliæ, & Neap. Regni census instituantur generaliter in suis omnibus bonis: quam Constitutionem refert ad verbum Io. Bapt. Lup. in tract. de vsuris, Com. 2. §. 2. m. 85. Quod si ius naturale, vel diuinum prohiberet, non permitteret Sum. Pontif. Deinde emptio quidem rei certæ, non incertæ est: nam in censuali contractu, quamuis census constituatur generaliter in omnibus bonis, non emuntur tamen bona incerta, sed emitur res certæ; V. g. ius exigendi quotannis septem, pretio venditori dato, nimirum centum.

Ceterum ego quidem dicendum existimo. Census cum in omnibus bonis alicuius ponitur, si ita ponatur, vt pereatibus ex parte bonis, ipse quoque census ex parte pereat, tunc non est contra naturam censuali contractus, vt in omnibus bonis constituatur, quia hoc requirit natura huius contractus, vt sublata ex toto, vel ex parte re supposita censui, census quoque vel in totum, vel ex parte extinguatur. Si autem sit constitutus in omnibus bonis, vt pereuntibus quibusdam, census totus adhuc maneat saluus in aliis rebus, quæ supersunt, tunc contra naturam contractus videtur esse, vt in omnibus bonis constituatur, quia pugnat cum natura huius contractus, vt bonis ex parte sortuito amissis, totus census sit saluus. Item dubitari non potest, quin venditor multum oneris sustinere cogatur: nam eo ipso, quod omnia bona sua obligat censui, nequit alterum censum in suis bonis constituere. Obiciens, mandatorum id suâ sponte facere, & cuique licet quod voluerit onus suis bonis imponere. Respondeo id venditorem facere necessitate compulsam, quia pecuniis indiget: quemadmodum etiam mutuatarius non sponte, sed necessitate pronauit se vsuras soluturum.

Dubiæ verò quæstionis est, An Constitutio Nicolai V. permittat, vt quis censum emat impositum in bonis omnibus venditoris? In ea enim Constitutione dicitur, posse quemcumque censui sua omnia bona obligare. Verum tamen mea sententia, quamuis Pontifex conceat, vt quis suâ sponte in suis omnibus bonis censum imponat: non tamen negat censum extingui in totum, vel ex parte, si bona ex toto, vel ex parte pereant.

Sextò queritur, An post Constitutionem Pij Quinti possit census imponi in duobus, vel tribus prædiis, siue possessionibus alicuius? Ratio dubitandi est, quia prima conditio in constitutione posita est hæc: Vt census constituatur in re aliqua immobili. Vbi Pontifex singulari numero vsus est. Nauarrus in Commentario de vsuris, num. 112. sentit, Constitutionem non prohibere, quo minus census in duobus, vel tribus prædiis creari possit. Id probat, quia lex, quæ de vno loquitur, habet vim, & locum in pluribus, quando eadem est ratio de multis, quæ de vno. Glossa in cap. si compromissarius de Election. in Sexto. Deinde, quia in Constitutionibus Martini V. & Callixti III. legimus, venditores censuum assignare prædia, vel possessiones, in quibus census constituatur.

In hac quæstione distinguendum nobis est, vt annotauit

Virginius de Censibus. Prima parte, num. 30. & parte secunda, num. 20. & 737. Census, inquit, in duobus, aut tribus prædiis potest constitui tribus modis. V. g. Titius, annuum censum triginta aureorum constituit in tribus suis prædiis. Primo modo, constituendo decem in vno prædio, totidem in secundo prædio, & totidem in tertio: ita vt sicut sunt tria prædia, ita tres sint census, quorum quilibet sit in vno prædio constitutus: etiam si quodlibet prædium in singulos annos fructum faciat valentem triginta aureos. Secundo modo constituit ita, vt quodlibet quotannis tantum fructum reddat, quantum est census annuus triginta aureorum, & quodlibet prædium sit suppositum censui, & emptio liberum sit, censum percipere ex prædio, quod ipse inter illa tria prædia delegerit. Tertio modo potest constitui census in tribus prædiis, quia nullum per se potest reddere quotannis tantum fructum, quantum est census annuus triginta aureorum.

Itaque tria prædia simul, non seorsum tantum fructum reddunt singulis annis, quantum est census. Dicit Virginius loco citato, censum non posse in tribus prædiis imponi: at si nullum prædium per se possit tantumdem reddere, quantum est census, tunc potest in tribus constitui census, quia penultime est, ac si in vno prædio constitueretur.

Mihi verò aliter videtur dicendum si quodlibet prædium per se sufficit ad solutionem census annui, nequit census in tribus prædiis imponi, eâ conditione, vt si vnum, vel duo perierint, totus census adhuc saluus in tertio consistat, hoc enim non solum est contra Constitutionem Pij V. sed etiam contra naturam contractus. Nam pereunte re subiecta censui ex parte, vel in totum, perit census vel in totum, vel ex parte. Si tamen eâ lege constituatur, vt percunte vno prædio, vel duobus, ex parte quoque census intereat, non est contra naturam contractus, vt in tribus prædiis constituatur, cum venditor census suâ sponte in tribus constituat. At quia passim venditores censuum necessitate in pluribus prædiis constituunt, & ita multum oneris suscipere coguntur, eo ipso quod censui multa prædia subiciant, etiam vnum sufficit ad soluendum censum: ideo Pius V. merito prohibuit censum in multis rebus constitui. Fertur Gregorius XIII. permisisse Siculis, & Neapolitanis, vt censum constituerent in duobus tribusve rebus immobilibus, dummodo suis censibus suis desingerent, vt testatur Auctor Coronæ Consistorii par. 2. c. de Censuali contractu, m. 11.

De secunda conditione, quam census requirit.

CAPVT VI.

SECUNDA conditio census in Constitut. Pij V. quæ est ordine octaua in Constitut. Martini V. & Callixti III. est, vt res sit natura fructifera, talis verò dicitur esse, quæ apta est ferre fructus. *l. Frugem ff. de verb. significat. & fructus, vel frugis nomine intelligitur, quod non solum in fundo nascitur, vel quod ex frumentis, vel leguminibus in alimoniam vertitur, sed generaliter omnis redditus, siue proventus: vt ait Iurisconsultus in eadem l. Frugem: immo omnis vilitas, etiam amenitas, quæ solet, & potest ex re aliqua provenire. Vnde arbores dicuntur frugiferae, tum propter fructus, tum propter amenitatem. *l. Si vsu fructum. §. vsu fructuarius. ff. de vsu fruct. & l. Competit. ff. Quod vi aut clam. & l. Item si fundi. ff. de vsu fructum. Stylax quoque exduæ, lapidicene, & hmlia loca ex quibus arena, creta, & alia eius generis, solent emi, vel effodi.**

Primo queritur, An census possit imponi in re fructifera quidem, sed cuius fructus annui assequantur, & ex quo census quotannis exsoluendum emptori? Duæ sunt sententiæ, vna est asserentium, imponi posse. Sotus lib. 6. de Institutionibus, quæst. 3. Couartius lib. 2. Variarum resolutionum c. 7. m. 6. prope finem: idem ante eos tenent Conradus qu. 89. conclus. 12. 13. & 14. Ratio horum Auctorum est, quia putarunt, quando cumque census constituatur in re vna, pariter

obli-

obligati ad censum persolvendum, ipsi venditorem, & omnia eius bona, ac proinde quamvis res supposita censui ferax non sit tanti fructus, quantum est census, qui imponitur, satis tamen est, si venditor vna cum suis omnibus bonis emptori obligetur. Altera est sententia, necessarii requiri, vt res fructus facere possit, qui censum annuum adæquetur. Ita sentit Angelus in *usura* 1. num. 78. Silvester *usura* 2. quæst. 12. Medina de *Reb. per usuram acquis.* q. 12. Nauar. in *Commentario de Usuris*, num. 79. Ch. 83. Virgin. de *Censibus*, par. 3. nu. 29. Et reuera hæc sententia est communi consensu Pontificij iuris interpretum recepta, cap. in *ciuitate*, de *Usuris*. & eam ratio ipsa manifeste comprobatur. Nam censuali contractu emitur ius percipiendi annuam pensionem ex fructibus rei, quæ censui supponitur: ergo si res pauciores fructus reddit quorannis, quam sit census, eatenus census erit impositus in re infrugifera: nam quatenus fructus non reddit, qui cum censu annuo non æquantur, eatenus fructuosus non est. Item si res nullo modo fructifera sit, censui subiecti, & obligati non potest, ergo ex ea parte, qua reddidit fructus pauciores, & minores, quam sit census, capax maioris pensionis non est. Postremò, si res fructus non fert, qui exæquet censum, emptor ius non habet accipiendi annuam pensionem ex ea parte, qua res tantos fructus non facit: & Conradus, Sotus, & Couarruias falsi sunt, putantes ad censum vna in re constitutum obligari venditorem vna cum suis omnibus bonis, perinde ac si census sit institutus in persona venditoris, & in omnibus bonis ipsius. Quare Sotus immeritò reprehendit Medinam, tamquam sibi ipsi contradicentem, eò quòd prius docuerit licitum esse censum personalem, & postea sibi ipsi non constans dixerit, fructus rei censui subiectæ tantos esse debere, vt æquari possint cum annua pensionem non enim sibi ipsi Medina aduersatur: quia quamuis existimet, fas esse in persona censum imponere: nõ tamen opinatur in omni censu implicite contineri censum personalem; nec putat, quando census est vna in re constitutus, omnia bona venditoris manere obligata, tamquam supposita censui.

Quæres, An ex natura rei necessarium sit, vt fructus rei censum annuum exæquet, an verò solum ex iure scripto, videlicet Constitutionibus Martini V. ? Respondeo, id vim, & naturam censuales contractus requirere, vt probant argumenta superiora allata: alioqui enim venditor census venderet ius quod non habet, quatenus vendit rem, quæ tantos fructus ferre non potest, quantum est census, quem in ea re constituit.

Secundo quæritur, An in re multum fructifera possit institui census longè minor, quam sit fructus, quem illa res in singulos reddit annos? Ratio dubitandi est, quia censuali contractu emitur ius percipiendi annuam pensionem ex fructibus rei, ergo emi debet tanti, quanti fructus æstimatur: alioqui enim emeretur res minori pretio, quam valeat. Respondeo, dubitari non posse, quin census multo minor, quam sit fructus rei, imponi queat.

In primis id habet consuetudo recepta, quam nemo condemnat. Deinde, quia non emitur totum ius quod est in re, nec emuntur omnes fructus, quorum ferax est res, sed emitur pars illorum tantummodo. Accedit, quod Titius, v. g. centum datis Caio, emit septem annua sibi reddenda ex fundo, qui quorannis reddit fructus mille aureorum, solum emit ius percipiendi septem, non mille, ex illo fundo. Postremò in Constitutionibus Martini V. Callixti III. & Pij V. solum habemus, rem suppositam censui, vt minimum, debere tantum fructum reddere, quantum est census, non verò fructum maiorem esse non posse, quam sit census.

Tertio quæritur, An in censu constituendo, habenda sit ratio æstimationis, & pretij, quod res valet, an verò potius fructuum, quos res in singulos annos reddit? V. g. est sumptuosa domus, vel magnificum palatium, quod ex locatione annua fructum modicum ferre solet: quæ tamen domus, siue palatium æstimaretur sex aureorum millibus: E contrario est domus, ex qua in singulos annos locata

solent percipi centum: & tamen vendita, non tanti æstimaretur, quantum est pretium, quo venderetur annuus fructus, qui ex eius locatione solet provenire. Couarruias loco citato sentit, considerandam esse æstimationem rei, non fructuum, qui ex ea percipi solent. Id probat, quia perinde est, ac si tibi traderem sex millia aureorum, cum censum constituo in palatio, quod totidem aureis æstimatur. Deinde, quia moris est, vt census emanatur non numerata pecunia, sed traditâ re loco pecunie. Alij vero opinantur, censum esse constituendum habitâ ratione fructuum, qui percipi solent, & possunt ex re, non pretij, quo res ipsa æstimatur. Et hoc, inquit, locum habet in censibus, siue ex natura rei, siue ex Constitutionibus Pontificis censualem contractum consideremus. Quæ opinio magis videtur ad veritatem accedere. Nam Constitutiones Pontificie fructum rei, non pretium expriment, desinientes fructus rei minorem esse non posse, quam sit annuus census, & re in totum, vel ex parte reddita infrugifera, censum extinguere, vel minui pro rata portione: vbi semper haberi videtur ratio fructus, non pretij. Accedit, quod non emitur res censui subiecta, sed ius percipiendi redditum annuum ex fructibus rei. Postremò, in re, videlicet domo, quæ quorannis ex locatione solet reddere magnam pensionem, tantus de morte census imponitur, quantum ex locatione redditus potest provenire, quamuis si domus sola venisset, multo minoris æstimaretur: & e contrario in magnifico palatio, quæ magnæ sunt æstimationis, & pretij, maior census nequaquam imponitur, quam sit annua pensio, quæ quorannis ex locatione percipitur.

Quarto quæritur, An possit census institui in re, quæ fructum non fert, quamuis ferre queat? Sunt enim aliquæ turres, palatia, domus, quæ locari non solent, quæ si locarentur, pensionem redderent. Nauar. in *Comment. prefato de Usuris*, num. 113. affirmat posse constitui, quia est res sua natura fructifera, cum sit pretio locabilis, & quia in *L. Cõpetit. ff. Quod vi, aut clam*, habetur, cupressos, quæ nullum fructum ferunt, si amoenitatis gratia retineantur, posse dici fructiferas propter domini, vel fructuarij voluntate, quam capit. Sed quid si fuerit res talis, vt turò locari non possit, vel propter hostiù crebros incurfus, bellave, aëris, & calis intemperiem? Respondeo, tunc rem tãquam infrugiferam haberi, si eiusmodi impedimenta crebra, & perpetua sint. Obiicit, censum imponi posse in nudis proprietatibus rerum, v. g. in solo agri, vel tundi. Respondeo in Constitut. Nicolai V. permitti, vt census creetur tam in proprietatibus, tñ in redditibus, commodis, & fructibus rerum: de qua re postea. Sed iuxta Pij V. Martini V. & Callixti III. Constit. res debet esse fructifera: vnde rei proprietates sine fructibus capax census non est.

Quinto quæritur, An res supposita censui debeat esse frugifera, si vno duobusve annis fructus non ferat? Nauar. *Comment. de Usuris*, nu. 117. id negat: Virgin. verò de *Censibus*, par. 2. num. 40. ita distinguit: aut vno, vel pluribus annis desinit fructum reddere in modica, aut in magna quantitate. Si primum, adhuc fructifera censetur: si secundum, tunc desinit esse fructifera. Sed certè ob vnum, vel duos annos, in quibus res fructum non fert, non habetur res pro infrugifera, ac proinde capax est census: & quando dubitatur, debeat nec ne res esse frugifera, arbitrio boni viri, hoc est iudicis standum est.

Sexto quæritur, An quando res supposita censui vno, duobus, tribusve annis nullum fructum reddit ob bellum, pestem, aëris intemperiem, aliumve similem casum, venditor census debeat censum annuum solvere? Ratio dubitandi est, quia Pij V. Constitutio dicit, facta re infrugifera in totum, vel ex parte, censum extinguere, vel minui debere. Deinde, quando res locata nullum fructum reddit, pensio minui debet, ergo etiam census. Contad. q. 83. conel. 11. & Med. q. vlt. de *Reb. per usur. acqu.* negant censum minui posse. Et videtur ita esse dicendum, quia non emitur fructus rei, sed ius percipiendi annuam pensionem. Dices, quid si census sit fructuarius, non pecuniarius? Respondeo, etiam tunc censum deberi, quia non ementur fructus, sed ius eos percipiendi.

Deinde, quia passim minor census imponitur, quam sit fructus rei. Unde si vno anno res fructum non facit, alio anno uberiores, & pleniores fructum affert. Et in Constitutione Pij V. non dicitur censum in totum, vel ex parte extinguere, si res fructum non ferat, sed si facta est infructifera ex toto, vel ex parte.

Septimo quaeritur, An si res sit sterilis effecta multis annis, eo ipso census extinguatur? Navar. loco citato, id negat, quia res ipsa percipitur non est, ac proinde nec census evanescit; tum quia venditori census liberum est rem emptori relinquere, & se liberare omni obligatione. Virgin. de Censibus, par. 2. nu. 41. & 3. par. 2. 71. affirmat censum extinguere, quia hinc V. ait, re infructifera reddita in totum, vel ex parte censum perire, vel mutare, ergo si ad multos annos sterilis effecta est, pennde est, ac si facta sit infructifera. Dicendum existimo, si res ita sit facta sterilis, ut amplius fructum ferre non possit, censum extinguere: alioqui boni viri, hoc est, iudicis arbitrio res tota diiudicanda est, & decidenda.

Octavo quaeritur, An sufficiat ad censum, si res sit solum per artem facta fructifera? Meo iudicio non sufficit; quia in Constitutione Pij V. dicitur: (Res sit sua natura fructifera.) Potest tamen census institui in rebus per artem factis, sed postea fructifera, ut in domibus, quae locatione fructus, siue pensiones annuas reddunt, in molendinis, quae industria hominum, & natura etiam sua fructus pariunt.

De tertia conditione, quam postulat censualis contractus.

CAPVT VII.

IN Constitutione Pij V. tertia conditio census haec ponitur, ut census erectus in re immobili, aut quae pro immobili habeatur. Et quae nominatim certis finibus designata sit, & finium appellatione intelligantur limites, quibus fundi, vel agri, vel domus terminant, & distinguuntur.

Hanc conditionem Pontificia Constitutio postulat, ut census extinguatur intelligatur perire, & restitui, si fructus amittitur, & dicitur, ut habeatur in l. Quod tamen. ff. Quib. modis res fruct. amitt. & l. si in. cod. tit. 9. vlt.

Primo quaeritur, An census possit in alio censu constitui? Foller. de contract. censuaris. §. Censu, nu. 49. affirmat posse: quod etiam Navar. opinatur in Comment. de resur. nu. 87. Id probant, quia redditus annui inter bona immobilia censentur. Clem. Eximus. Cumq. annui, de 2. or. signif. & Glos. vide Re. Eccles. non alien. l. 6. Virgin. de Censib. par. 1. n. 49. negat posse constitui iuxta Constitutionem Pij V. quia necesse est, ut res obligata censu nominatim certis finibus designata sit, ut census nequit certis finibus designari. Deinde, quia census est fructus rei, non autem res ipsa fructifera. Postremo, quia iuxta Pij V. Constitutionem, liberum est emptori, quando eumque voluerit, censum redimere, & extinguere: item quia in Clem. Eximus, redditus annui inter bona immobilia numerantur, videlicet ij, qui perpetui sunt, non qui ad tempus, vel qui liberati alterius facultate extinguuntur.

In hac re dicendum mihi videtur in primis, Foller. loquutum fuisse secundum Constitutionem Nicolai V. in qua permittitur, ut census constituatur in rebus immobilibus, & in redditibus annuis. Secundo non videtur census posse constitui in censu, qui perpetuus non est: neque enim habetur inter bona immobilia. Tertio, si census est perpetuus, capax est alterius census: nam in Constit. Pij V. habemus, posse constitui in re immobili, vel quae pro immobili habeatur: at census perpetuus habetur pro re immobili. Et illa verba Pontificis: (et quae nominatim certis finibus designata sit) referuntur ad illud verbum (in re immobili) & de more, census instituitur in annuis redditibus Regum, Principum, & Rerum publicarum. Praeterea, negandum non est, emptorem census posse alteri vendere censum, quem habet in re alterius: V. g. Titius emittit Caio censum annuum, & proinde

habet ius constitutum in fundo Caio, ex quo percipit quatuordecim annis septem, quia Caio dedit centum, ut pretium: potest Titius hunc censum Seio vendere, quia iura, & actiones pecunia aestimantur, ergo ius, quod habet Titius exigendi censum annuum a Caio, potest alteri vendi, hoc etiam non est censum in censu constituere, sed censum emptum vendere.

Secundo quaeritur, An possit census imponi in re obstricta, & onerata censu? Respondeo, minime, nisi censu cui, qui habet censum, nam ea res est obligata emptori, & domino census, ergo citra consensum illius alteri obligari non potest. V. g. In fundo Titij Caius censum habet, nequit Titius alium censum in suo fundo constituere Caio incho, aut inuito, eo quod Caius habet ius in fundo, cum ex illo debeat quotannis pensionem accipere.

Quares, Quid si Titius, in seio Caio, in illo eodem fundo censum constituat pretio accepto à Seio? Cogitur censum utrumque solvere, videlicet, Caio, & Seio, & Seius postquam rescierit fundum esse Caio obligatum, debetne pensiones, quas accepit restituere, & totum rescindere contractum? Respondeo, in primis Titium debere utrumque censum solvere, quia dolus, & fraus nemini patrocinatur, & sibi imputet, quod censum secundum in fundo, Caio obligato constituit. Et Seius non cogitur pensiones annuas restituere, quas bonâ fide per ignorantiam accepit. At postquam rescierit fundum esse Caio obligatum, debet vel Caio consensum petere, dummodo fundus sit capax utriusque census, vel contractum rescindere, ita ut deinceps census annuum non exigat, & pretium quod Titio dedit, repetendi ius habet, quia contractus initio non valuit, & propterea dissolvitur.

Tertio quaeritur, An Titius, qui in feudum praedium accipit, possit in eo censum constituere? Follerius de Censibus contractibus. §. Censu, nu. 13. affirmat, posse, quia feudarius rei in feudum acceptae vtile dominium habet, quamvis directum dominium remanserit apud eum, qui dedit in feudum, & ad censum sufficit, si quis iure suo habet rem vtilis, & fructiferam. At Virginus de Censibus par. 2. num. 74. negat posse Titium censum constituere, quia eo ipso Titius, qui censum vendit, subicit obligationi, & oneri rem, quam in feudum accepit. At in cap. Imperialem, libr. 2. Feudorum, tit. de prohib. a feud. alienatione constitutum est, ut nemini liceat feudum in totum, vel ex parte vendere, vel pignori dare, aut quolibet alio modo distrahere, vel alienare sine domini consensu: alioquin nulla sit alienatio, & is, qui alienavit, feudum amittit.

In hac re, secundum quorundam sententiam, Follerius philosophatus esse videtur iuxta Constitutionem Nicolai V. quae permittit, ut in proprietatibus, emolumentis, & commodis rerum possit census institui: at Virginus loquutus est iuxta id, quod habetur in Constitutionibus Martini V. Callixti III. & Pij V. ex quibus habetur rem censu subiectâ, esse venditoris. Sed, meo iudicio, pugnat cum natura contractus censualis, ut feudatarius in re feudi censum imponat absque consensu domini, quia non habet plenam dominium rei in feudum acceptae: nec sufficit vtile dominium, quia potest in partem, quam commissi vocant incidere: & tunc res fundi eo ipso ad dominum reuertitur, qui nullo iure compellitur censum annuum persolvere, quoniam res, ut pote, ita, ad eum liberè redit. Unde fit, ut emptor census damno afficiatur, & census debet restitui ex natura rei in bonis liberis, non obligatis aliquo onere, siue res corporales sint illa bona, siue incorporales, cuiusmodi sunt iura, actiones, & redditus. Quare totus contractus rescindi debet, quia ab initio non subsistit. Pensiones verò annuas, quas bonâ fide emptor census accepit, restituere minime cogitur.

Quarto quaeritur, An Titius possit censum imponere in praedio, quod ipse in emphyteusim habet? Follerius loco citato, numer. 21. affirmat, posse, quia emphyteota habet vtile dominium, & ius percipiendi fructum quotannis. Virginus de Censibus par. 2. nu. 76. negat, quoniam res in emphyteusim data, alienari, vel alteri obligari, sine consensu domini non potest. l. 2. C. de iure emphyteot. atq. haec

opinio est magis veritati consentanea. Idem profus dicendum de re in emphyteusim accepta, quod dictum est de re in feudum data.

Quintò quæritur, An clericus beneficiarius possit in bonis, vel fructibus sui beneficii censum imponere, non quidem in perpetuum, sed ad tempus certum, vel ad vitam suam? Follerius loco citato, num. 22. ait, eum clericum non posse perpetuum censum constituere, siue in rebus, siue in fructibus beneficii, posse tamen imponere censum ad tempus certum, vel etiam ad vitam: non quidem in beneficio, vel in rebus immobilibus ipsius, sed in fructibus: eò quòd fructus beneficii sibi acquirit, & quia, secundum Abbatem in cap. 1. *Nò pralati vires suas.* potest clericus sui beneficii fructus ad vitam locare. Nec inde fit, vt res beneficii alienet: quia solum obligat fructus beneficii census. Sed verius est, quod docet Virgin par. 2. de *Censib. nu. 75.* non posse: Tum quia, inquit ille, cap. *Ambrosio, de Reb. Eccles. non alienand. inter extravagantes communes*, Paulus II. prohibuit, ne res Ecclesie, vel fructus beneficii locentur, vel obligentur ultra triennium: Tum verò, quia saltem Constitutione Pij V. determinatur, ne census instituat nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur: sed tales non sunt fructus beneficii, cum perpetui non sint; quare nulla est huiusmodi census venditio. Et hæc est legitima causa.

Sextò quæritur, An maritus in fundo dotali, in seia, vel reluctantæ vxoris, possit censum imponere, non quidem in perpetuum, sed ad tempus certum, vel ad vitam suam? Follerius loco citato, num. 22. quia de censibus agit iuxta Constitutionem Nicolai V. affirmat posse: nam quamuis maritus dominium fondi non habeat, administrationem tamen, & commodum habet. At Virgin. loco præallegato, num. 77. id negat, quia maritus abique vxoris consensu rem dotalem alienare, vel alteri obligare non potest. Queret aliquis, an ex natura rei prohibeatur maritus id facere, non solum ex iure scripto in Constitut. Martini V. & Calixti III. & Pij V. Sanè meo iudicio videtur prohibitus ex natura rei, neque enim potest vir dotem vxoris citra eius consensum alteri vendere, aut obligare: & in Constitut. Nicolai V. permittitur, vt quis censum imponat, siue in proprietatibus, siue in emolumentis, & commodis rerum. Sed hoc locum habet, quando res, ex quibus emolumenta, & commoda percipiuntur, nostræ sunt, non alienæ. Quare ita est, & inanis talis census venditio. Idem penitus dicendum est de re immobili alicui fide commissa, & de re qualibet restitutioni subiecta, vel quæ legitime alienari, vendi, vel obligari non potest; quiquid dicit Foller. loco cit. nu. 23.

Septimò quæritur, An quis possit censum imponere in re aliena quidem, sed quam ipse possidet? Respondeo cum Nauar. in *Commen. de Vfur. nu. 131.* consensu domini posse, sine illo, minime: ac proinde tota census venditio corruit facta in seio domino, vel inuito. Queret quid dicendum de Caio, qui bonâ fide per ignorantiam talem censum emit, & per aliquot annos annuum pensionem accipit? Respondeo cum eodem Nauar. n. 118. & Virgin. par. 2. de *Censib. nu. 44.* cum tuta conscientia pensiones sibi solutas remere, quia bonâ fide emit, ac proinde à culpa, & damno excusatur, & venditor census, si malâ fide vendidit, cogitur secundum conscientiam emptori bonam fidem habenti pensionem soluere, quia fraus, & dolus nemini debent prodelle. cap. *Sedes de Rescrip. & Litaneque fullo. ff. de Furtis.* Nam qui rem vendit, & vita eius scienter occultat, debet emptori soluere id, quod sua interese. *Litaneque ff. de Ad. empt. & vendit.* Vnde fit, vt emptor census cum primùm rescierit, rem censui subiectam, esse alienam, debeat contractum rescindere, repetito pretio, quod dedit: quia datum ob causam, ea non secuta, repeti potest. Nauar. & Virgin. locis supra citatis. Quid verò, si emptor census malâ fide, nimirum sciens rem esse alienam, censum emit? Respondeo Nauar. num. 119. secundum conscientiam non posse eum annuam pensionem exigere: quam si ille perceperit, restituere debet, aut computare in partem pretij, quod sibi repetit. Dubitabis, possint contractum dissolvere, & pretium recuperare? Respondeo, in iudicio nullam

ei ad id actionem dari, quia scienter, & malâ fide emit, secundum conscientiam potest pretium repetere, computatis tamen in partem pretij annuis pensionibus, quas perceperit. Sic Nauar. loco præfato.

Octauò quæritur, An qui administrant res populorum, vel ciuitatum, possint in rebus populi, vel ciuitatis censum imponere? Respondeo: si populi, vel ciuitates non sint Republicæ liberæ, non posse siue consensu Principis. Item si liberæ fuerint, non possunt, nisi seruata solenni formula iuris, quæ requiritur in tali rerum alienatione. *l. vlt. C. de Vendit. rerum ciuitatis lib. 11.* eadem ratione Præfecti Ecclesiarum, Collegiorum, Ordinum Religiosorum nequeunt censum annuos constituere in rebus Ecclesie, Collegij, vel Ordinis, nisi seruatis conditionibus, quas requirit Ecclesiasticarum rerum alienatio in e. *Nulli, de Reb. Eccles. non alienan. & Glos. in e. Nulli, t. 2. q. 2. & Doctores ibidem.* Vnde cutores, vel curatores in bonis pupillorum, vel minorum, censum imponere non queant, nisi seruatis his, quæ postulat talium bonorum alienatio. Foller. prædicto in loco nu. 88.

De quarta, quinta, & sexta conditionibus in censuali contractu requisitis.

CAPVT VIII.

QUARTA conditio census in Constitutione Pij V. est, vt pretium census verè soluat, in pecunia numerata. Ratio huius est, quia censualis contractus verè est emptio, & venditio census, & redditus annuat in contractu emptionis, necesse est, vt verè pretium soluat numerata pecunia. *l. ff. de Contrahen. empt. & Inst. §. 1. & 2. eod. tit.*

Quinta conditio est, vt pretij solutio, & numeratio fiat coram testibus, & tabellone, siue notario, & in actu celebrationis instrumenti, & non aliter.

Sexta, vt pretium in numerata pecunia sit iustum, & in totum solutum.

Primo quæritur, An si venditor census debeat emptori centum aureos, possit eos, tamquam pretium census sibi in solutum accipere eâ conditione, vt statim eos reddat emptori. V. g. Titius debet Caio centum, & vendit ipsi Caio censum valentem totidem, & Caius dat ipsi Titio centum numerata, eâ tamen lege, vt confessum reddat, quia ipsi totidem Titius debet? Nauar. in *Commen. de Vfur. nu. 88. & 121.* affirmat id fieri posse, quia reuera Caius, qui centum emit, soluit, & numerat centum, quamuis eâ conditione, vt quamprimum ipsi reddantur. At Virgin. 1. par. de *Censib. n. 5. & n. 44. & 3. par. num. 21. & 57.* negat id licitum esse, quia fit in fraudem legis. Non enim censetur pretium solutum, quod statim redditur, & recuperatur. *l. Qui sic soluit. ff. de Solut. nâ* perinde est, ac si centum non soluas, si eâ pactione des, vt quamprimum ea repetas, & habeas: quæ opinio Virgin. magis ad veritatem accedit, quia reuera in hoc contractu non verè soluit pretium, si statim debet restitui, & illud, in quo prius erat debitor, non est præsens, sed futurum, & exigendum, vnde non tanti valet. Nam licet Caius emptor acci Titio centum, & Titius totidem Caio debebat, non dicitur Titius ea soluta Caio, vt debitum extinguat, & creditori satisfaciatur, si non sunt præsentia, & e contractio, intentio, & pactionem de restituendo statim tendit contra constitutionem, quæ vult, vt non ematur census cum debito priorè, atque ita stipulatio fit in fraudem bullæ, & vfararum, quia non dicitur reuera transerre centum creditor in venditorem, si statim recipiat.

Secundò quæritur, An secundum conscientiam possit in censuali contractu dari res loco pecunie? Nauar. loco citat. posse dari affirmat, siue res detur in locum totius pretij, siue in partem. Sit hoc exemplum: Titius emit centum à Caio, & loco centum aureorum, quos inuicem pretij deberet accipere, accipit merces æstimationis centum aureorum, vel accipit quinquaginta aureos in pecunia, totidem in meribus. Probat suam sententiam Nauar. triplici ratione: primò, quia

quia perinde est, si tibi dem merces, quæ centum aureis estimantur, ac si dem tibi centum aureos. Deinde, si tibi debet centum aureos, reuera tibi satisfacere, si darem merces totidem aureis estimatas. Postremò, nulla fraus in huiusmodi contractu interuenit. At *Virgin par. 2. nu. 50. de censibus*, negat id esse licitum, quia in *L. Non dubium, C. de Legibus*, dicitur: Fraus in legem fieri videtur, cum simulatè sit vnus contractus pro alio, emptio pro mutuo. Accedit, quod vbi lex pecuniam solutam, & numeratam requirit, nequit res loco pecuniæ solui. Hæc opinio est magis veritati consentanea ob rationem allatam. Nec refert, si pars pretij in alia re, quam in pecunia soluat: quia in Constitutione dicitur: (vt pretium in pecunia numerata soluat.) Et forma contractus est indiuisibilis, sicut & obligatio.

Ex his intelligitur, vim, & locum nõ habere id, quod tradit Conarruias, tamquam licitum, *libro tertio variar. Resolutionum. cap. 11. num. 1. C. 5. & seqq.* videlicet: Titus emit censum à Caio, & loco sex millium aureorum dat Caio domum, quæ quotannis ex locatione reddere solita est tantundem, quantum est census, & censum ipsum cõstituit Titus in domo, quam tradit ipsi Caio loco sex millium aureorum. Hoc inquit Conarruias tuta conscientia fit, si fraus omnis, & dolus absit, hoc est, si domus reuera valeat sex millia aureorum. Sed d' censum est, id iure naturali non prohiberi, pugnare tamen cum Pij V. Constitutione, quia pretium census debet emptor in numerata pecunia soluere. Ceterum census, qui est ante constitutus, potest cum alio censu, aut cum alia re pretio estimabili commutari, hoc enim non prohibet Constitutio Pij V.

Sed quid dicendum de eo, quod interdum fit? Exempli causa, Titus emit censum à Caio in fundo constitutum, & quia pretium soluere nequit, rogat Seium, vt pecuniam sibi det, quam Caio numeret, pollicitus se statim eam redditurum, quia Caius promittit etiam se eam censum Titio daturum? Respondeo, tunc simulatè, & sicè pecuniam solui, & numerari Caio, si quidem Titus numerat eam, quam primum ex pacto recepturus, & non soluitur, quod repetitur, & redditur, vel restituitur continuò. Si tamen Seius verè mutus det eam pecuniam Titio, vt soluat, & numeret Caio tamquam pretium census, tunc ea pecunia verè transit in dominium Titij, ac proinde ex suo Titius soluit Caio. Quare, dummodo pactum non sit, vt e. m. statim Titius recipiat à Caio, vera est solutio, & numeratio pecuniæ.

Tertio queritur, An creditor possit censum emere à debitorè, eà conditione, vt debitor habeat in solutum id, quod alioqui debet? V. g. Caius debet Titio centum aureos, & vendit ipsi Titio censum annuum septem aureorum, & Titius paciscitur cum eo, vt loco pretij habeat centum aureos, quos debet, queritur, an tuta conscientia id fiat? Nauarrus in eo loco, quem superius retuli, affirmat, id fieri tuta conscientia, quia quamuis nunc pecuniam nõ soluat, & numeret Titius Caio, ante soluerat, & numerauerat: at secundum conscientiam perinde est, si ante soluisset, & numerasset centum Caio, ac si nunc soluas, & numeres. *Virginus predicto in loco negat id licitè fieri*: quia Constitutio Pij V. dat, & præscribit formulam contractus, cum decernit, vt pretium soluat, & numeretur coram testibus, & tabellione, siue notario. Sed certè secundum ius scriptum, & Constitutionem Pij Quinti, ac ius naturale, & conscientiam, Contractus in iudicio vim, & locum non habet: *secundum ea, quæ dicta sunt supra quæst. 1. & constitutio seruari debet tam iure scripto, quam iure naturæ, cum det formam creationi census, & solemnitas ista seruanda est de forma.*

Quarto queritur, quodnam sit iustum pretium census? Respondeo in Constitutione Martini V. *de emptione, & venditione, inter extrauagantes cõmunes* sic haberi: [Et pro qualibet marcha annui census decem, vndecim, tredecim, quattuordecim marchæ, aut plus, vel minus, secundum temporis qualitatem, prout ipsi contrahentes, tunc inter se conueniunt.] Quorum verborum sensus est, Marcham vnã census annui posse emi decem, vndecim, duodecim, tredecim,

vel quattuordecim marchis: quod perinde est, ac si diceretur, annuum censum vnus aurei posse emi decem, vel vndecim, tredecim, vel quattuordecim aureis; ac proinde annuum censum decem aureorum, iustè emi cõtum aureis, vel centum & decem, vel centum & viginti, vel centum, & triginta, vel centum & quadraginta aureis. Nam vbi census vnus aurei estimatur decem aureis, ibi census decem aureorum, valet centum aureos; & vbi census vnus aurei estimatur quattuordecim aureis, ibi census decem aureorum valet aureos cõtum, & quadraginta, & census centi aureorum, valet aureos mille, & quadringentos. Vbi census vnus aurei valet aureos, vel duodecim, vel tredecim, ibi census aureorum estimatur aureis centum, & decem, vel centum, & viginti, vel centum & triginta. Et vbi census vnus aurei valet quattuordecim aureos, ibi census septem aureorum estimatur nonaginta octo aureis.

Quapropter Auctor Coronæ Cõfessorum *part. 2. cap. de Censualibus, nu. 15.* & quidam alij malè interpretati sunt prædicta verba Pontificis, dicentes Pontificem significasse annuum censum quattuordecim aureorum emi posse centum aureis: numquam enim tale quidpiam Pontifex dixit, nec vsquam census quattuordecim aureorum emitur centum aureis; quamuis alicubi census annuus decem aureorum, emi soleat cõtum aureis, vt permissi Nicolus V. Neapolitanus, & Siculis. Benediculus Bonus in *tractat. de Contractibus censualib. artic. 8.* textum prædictum Constitutionis pontificæ rectè explecauit, videlicet, censum annuum vnus aurei emi posse decem aureis, & non minori pretio, ac proinde censum decem aureorum emi posse centum aureis, non paucioribus. Item censum annuum vnus aurei posse emi decem, vndecim, duodecim, tredecim, vel quattuordecim aureis, ac idcirco annuum censum septem aureorum, iustè emi centum, ac census decem aureorum non emitur iustè nisi centum aureis. Sed quemnam intellectum habent verba illa Pontificis: [Pro qualibet marcha annui census, decem, vndecim, duodecim, tredecim, quattuordecim marchæ, aut plus, vel minus?] Respondeo cum *Glossa ibidem*, illa verba (plus, vel minus) non refert ad decem, sed ad quattuordecim: numquam enim fuit vel vnus receptum, vel lege constitutum, vt annuus census vnus aurei ematur minori pretio, quam decem aureis, aut census annuus decem aureorum ematur paucioribus aureis, quam centum.

Quinto queritur, an census, vbi pretium est lege, cõmuni hominum estimatio positum, minoris emi possit, postquam est ante constitutus, venditus, & emptus pretio, quod lex, vel communis estimatio taxauit? [Gratia exempli:] Titus emit annuum censum septem aureorum, datus Caio venditori centum aureis, queritur, an huiusmodi censu possit Seius emere à Titio nonaginta sex, & nonagintaquinque aureis? Quidam negant posse minoris emi: quia lex, vel communis estimatio pretium maius constituit, quia perinde esset, ac si Seius emeret actionem, & ius exigendi centum aureos minori pretio, quam valeat ipsa actio, vel ius: nam ius ad centum aureos valet totidem aureos. Accedit, quod vbi cautum est lege, nè frumenti mensura vendatur plus, quam decem aureis, si quis plus vendiderit, legem, & iustitiam violat: ergo vbi vel lege, vel cõmuni hominum estimatio census venditur, & emitur certo pretio, minoris emi non potest. Nauarrus in *Commentario de usur. nu. 122.* videtur generatim asserere, posse emi minoris quam passim Romæ, & alibi census, & redditus annui minoris emuntur, quam fuerint initio constituti, & empti. Deinde quia lex, & communis estimatio pretium eorum censuum taxat, qui primum instituuntur, & venduntur: non autem eorum censuum, qui postquam sunt constituti, venduntur à domino, qui eos primum emerat. Hanc Nauarrus sententiam quidam vniuersè etiam in omnibus censibus sequuntur. Sed cur, inquis, minori pretio emuntur census antea constituti, & empti? Cur etiam lex communis estimatio pretium certum constituit in censibus, cum primum instituuntur, & venduntur; non autem in iis censibus, qui post-

postquam sunt constituti, & empi, venduntur? Respondeo in primis, legem, vel communem estimationem certum pretium decernere in censibus, qui venduntur, quando instituntur, ne venditores pecuniarum indigi, modico pretio res suas vendere cogantur.

At vero censibus constitutis, & venditis, non tam graue damnatum venditoribus infertur, quia venditor census non obligat, & supponit censui rem suam, sed censum suum, quem in bonis alterius habet, vendit.

Ad obiectiones vero respondent illi, legem, vel communem estimationem non taxare pretium censuum, qui ante constituti venduntur. Deinde ius ad centum aureos, quod aliquis habet, minoris estimationis, ac vendi solet.

Ego vero primam sententiam exillimo locum habere in ijs censibus, quorum certum est pretium, lege, vel communis estimatione: in alijs autem verum esse secundam opinionem: Vbi igitur annuus census vnius aurei venditur, & emitur quatuordecim aureis, vt in Hispania, & Italia, minoris emi non potest in hisce prouincijs, quia sic aliqui minoris emeretur, quam valeat: at reliqui census, quia nec lege, nec communis opinionem certum pretium habent, possunt plures, vel minoris emi: & de his censibus puto Naturatum locutum fuisse.

Si roges, An Seius qui emit à Titio annum censum vnius aurei, decem & septem aureis, quem Titius emerat à Caio viginti aureis, possit tuto recipere viginti aureos ab eodem Caio, si ipse Caius velit redimere, & extinguere censum vnius aurei, quem vendiderat Titio aureis viginti? Ratio dubitandi est, quia Seius tantum dedit Titio sexdecim, vel septendecim, vel decem & octo aureos, ergo totidem potest recipere à Caio, non viginti. Respondeo, Seium emere totum ius, quod Titius habet in Caio, & Caius si redimeret, & extingueret censum, antequam Titius venderet, deberet Titio viginti aureos soluere, quia ab illo totidem accepit: quare si redimat censum, postquam illum Seius emerit, debet viginti ipsi Seio soluere.

Sexto quaeritur, An pretium census solui, & numerari debeat ab emptore coram testibus, & notario? Caput quaestionis est, An haec formula iuris scripti seruati debeat etiam secundum conscientiam? Haec quaestio pendet ex illa, An solennes formulae iuris scripti in contractibus seruandae sint secundum conscientiam? In qua re sunt duae sententiae Doctorum, de quibus Panorm. in cap. Quia plerique, de Immun. Eccles. & Couart. in cap. Cum esse, de Testam. Vna est asserentium solennes iuris formulas, ad euitandas fraudes, & dolos, seruati debere; ac proinde vbi nulla fraus est, seruato iure naturali, satis esse, si secundum conscientiam contractus fiat.

Alteri est opinio, formulam iuris scripti esse seruandam, etiam secundum conscientiam, quamuis absit omnis fraus: quia ius, inquit, scriptum, dat formam, & substantiam contractibus: praesertim si ius status, vt contractus aliter initus, nullius momenti. Ego tamen semper probabilius existimaui, quod prima sententia docet: ac proinde si reuera solutum sit pretium census, quamuis non coram testibus, & notario, secundum conscientiam valet, quia nihil fit in fraudem legis, cum posita lex sit ad euitandas fraudes. Deinde arbitrarij V. Constitutionem non esse vltu receptam eatenus, quatenus statuit, vt pretium soluat & numeretur praesentibus testibus, & notario. Vltus solum habet, vt pretium soluat coram testibus & notario: non autem, vt pecunia, quae soluitur, numeretur coram illis. Secus est, si simulata sit, & ficta solutio, vt si pacifcerentur emptor, & venditor, vt contractu inito, venditor emptori pretium restitueret vel ex toto, vel ex parte, ita vt solum emptor pecuniam ostenderet testibus, & notario, non esset vera solutio.

De septima conditione in censu requisita.

CAPVT IX.

EST in eadem Constitutione Pij V. septima conditio [Ne solutiones anticipatae, vt vulgo vocantur, fiant, nec in pactum deducantur.]

Haec conditio cum aequitate maxime congruit: quoniam aliqui venditori census graue onus imponeretur. Nam si annum censum initio cuiusque anni soluere deberet, pensionem redderet, antequam res supposita censui vltus fructus faceret. Huius igitur conditionis potest duplex sensus esse. Primus hic, vt verba Pontificis referantur ad pretij solutionem, ita vt liberum non sit, census pretium soluere, antequam sit initus contractus censuales. Alter sensus est, vt ea verba referantur ad solutionem annui redditus, & pensionis, ita vt emptor census nequeat exigere solutionem annuae pensionis anticipatam. Et hic sensus est proprius, & ideo magis cum textu conuenit.

Primo quaeritur, Quandonam census annuus, siue redditus sit soluendus emptori, an in principio cuiusque anni, an in fine eius, an vero in fine cuiuslibet semestris? Respondeo, debitorem tribus modis obligari, Aut pure, id est, absolute, & simpliciter, Aut in diem certum, Aut sub conditione. *Iust. de Verb. oblig. §. Omnis stipulatio*, vbi habetur: [Id quod in diem stipulamur, statim quidem debetur, sed peti prius, quam dies venerit, non potest: at ne eo quidem ipso die, in quem stipulatio facta est, peti potest, quia totus is dies arbitrio soluentis tribui debet.] Debitor census est obligatus in diem, quia annum censum soluere iure compellitur.

Sed quaestio est inter Iuriconsultos, An quando annuum est debitum, soluendum sit initio cuiusque anni, an vero in fine eius? Vnde *l. Nec semel. ff. Quando dies legatorum, vel fideicommissi. cedat*, dicitur: [Nec semel diem eius cedere, sed per singulos annos: sed vtrum initio cuiusque anni, an vero finito anno cedat, quaestio est. Et Labeo, Sabinus, & Celsus, & Iulianus in omnibus, quae in annos singulos relinquuntur, hoc probauerunt, vt initio cuiusque anni, huius legati dies cederet:] sic *ibi. & Gloss. in Iust. de verb. oblig. §. Ac si ita, in verb. annuos*, censet, debitorem decem aureorum annuorum, soluere oportere initio cuiusque anni; debitorem vero decem aureorum in singulos annos cogi soluere in fine, non autem initio cuiusque anni. Vnde versus:

Annua si debes, tunc inspicies caput anni.

Anno si debes, in fine teneberis anni.

Haecenus Glossa.

De hac difficultate Barrolus, & alij in *l. Qui hoc anno. ff. de Verb. oblig. §. l. r. C. Quando dies legati cedat*. Sed remotis sententijs Doctorum, Pontifex sua Constitutione prohibet, ne census annuus anticipato soluat: hoc est, ne initio cuiusque anni: siquidem res ipsa nondum fructum reddidit, & census annuus debetur ex fructibus rei.

Moris est, vt census annuus partim soluat in fine cuiusque semestris, & partim ad exitum anni. Quare debitor census, si in fine cuiuslibet semestris vniam partem, & in fine anni aliam partem non soluat, tunc est in mora ex *l. Magnam. C. de Contrah. stipulatione. §. cap. Potuit, de Locato*.

Quares, An debitor census adire domum creditoris cogatur, vt soluat? *Bart. in l. Item illa. num. 9. ff. de Constituta pecunia*, & Nicolaus cognomento de Milli in *Reper. in verb. Debitor*, affirmant debitorem ad id cogi. *Bald. in l. Acceptum. C. de Vfur. ait*, cum oportere ire ad domum creditoris, vel debitum deponere consignatum in publico, aliqui morosus debitor censetur.

Secundo quaeritur, An debitor census sponte sua possit anticipato soluere? Respondeo, posse, diuimodo tamen absit omnis fraus, & dolus contra legem: tunc autem est

fraus, quando est tacita pactio, quando itidem emptor non emerit censum, nisi venditor anticipato solueret. Præterea quando necessitate compulsus venditor sese obligat emptori ad soluendam anticipato annuam pensionem, ut emptor ipse voluerit. At quando debitor census sponte sua anticipato soluit, Constitutio Pij V. creditorem non prohibet accipere.

Tertio quaeritur, quid sit dicendum, quando pactum est, ut anticipato fiant solutiones, & ita in aliquot annos facta sunt? Questio in eo consistit, An non solum peccatum sit, sed etiam restituendum id, quod est acceptum? Respondeo, Constitutionem Pontificiam vetare, ne anticipato census annuus solvatur ex pacto, quia huiusmodi solutio anticipata, foeneraria, & usuraria habetur, quare non solum pactum iniquum, sed etiam usurarium censetur, ac proinde pensiones annuae, anticipato solvuntur, restituenda sunt.

De octava conditione census.

CAPVT X.

OCTAVO in Constitutione Pij V. habetur sic: [Conventiones directæ, aut indirectæ obligantes ad casus fortuitos, eum, qui alias ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus.]

Hæc conditio posita est in gratiam venditoris census: & est æquissima, quia emptor debet periculum subire rei sibi venditæ: nam sicut emolumentum, & commodum rei venditione perfecta ad emptorem pertinet, sic etiam periculum, & damnum. *l. Necessario. ff. de Periculo rei vend. & emptor census debet periculum sustinere census sibi venditi.*

Primo quaeritur, An venditor census possit obligari actione hypothecaria de evictione? Respondeo, posse, quia Pontifex solum prohibet, ne obligetur contra naturam contractus: at huiusmodi obligatio est emptioni, & venditioni consentanea: nam si res supposita censui euincatur in totum, vel ex parte, debet venditor venditionem defendere. *l. ff. de Evict.* Deinde si res illa non fuerit libera, sed alteri obligata, venditor etiam iure compellitur eam liberam facere; ergo emptor his obligationibus tenetur ex natura contractus.

Casus etiam fortuiti sunt in duplici differentia: Aut enim sunt casus in ipso censu, aut in ipsa re censui subiecta, & in utrisque vim, & locum habet Pontificia Constitutio.

Secundo quaeritur, An hæc conditio ex natura contractus requiratur, an solum ex Constitutione Pontificia? Conradus, Sotus, Covarruias, & Benedictus Bonius, qui putant in omni censu reali obligatam esse personam venditoris: ita ut si res obstricta censu fortuito perierit, adhuc venditor emptori obligetur, & debeat aliunde censum annuum solvere.

Dicent illi, hanc conditionem ex iure scripto, non naturali esse necessariam: sed Nauarrus, Virginius, & alij respondebunt, requiri ex natura contractus: quia conditione completa, periculum rei venditæ ad emptorē spectat. Cum item res perit, Domino suo perit, non alteri: ergo si res obligata censui fortuito perit, census extinguatur: Et hæc est verior sententia.

De nona, & decima conditionibus census.

CAPVT XI.

NONO prohibetur Pij V. Constitutione, Ne vltio pacto adiecto auferatur, aut restringatur facultas alienandi rem suppositam censui.

Hæc etiam conditio posita est gratia venditoris, qui eum retineat penes se dominium rei, in qua censum constituit, debet esse sui rei modetator, & arbiter. *l. In re mandata. C. Mandati.* Sicut enim testator nequit prohibere, nisi iustis de causis, ne possit hæres bona alienare. *l. Filiusfamilias. ff. Digni. ff. de Legat. 1.* Sic emptor census nequit ea lege censum emere, ne venditor possit fundum, in quo est census constitutus, alienare.

Primo quaeritur, An hæc conditio census cum iure naturali congruat? Ratio dubitandi est, quoniam si res supposita censui arbitrata venditoris vendi possit, eo ipso aliquando ad possessorem deveniret, qui vel ob nimiam potentiam, vel inopiam, vel etiam malitiam nollet, aut non posset annuam pensionem solvere. Accedit, quod res est obligata censui, eo ipso igitur habet in ea aliquod ius emptor; ac proinde nequit venditor absque eius consensu eam rem vendere. Respondeo, conditionem æquissimam videri, quia censuales contractus est ab emphyteotico, & feudali omnino distinctus: nam rei in feudum, vel emphyteusum data directum dominium est penes eum, qui rem dat, & ideo possessor absque consensu Domini, eam rem alienare non potest: at vero directum dominium rei obligatæ censui, retinet penes se venditor census: ergo non est, cur veterem eam distrahere, & alienare. Præterea nullo damno Dominus census afficitur, quia non emit rem, in qua est census, sed censum annuum.

Postremo in ea Constitutione Pontifex decernit, ut si venditor rem vendere voluerit, id primitū denunciet emptori census, ut si ei libuerit, tantidem rem illam emat, sin minus, re alteri vendita, onus ad illum emptorem transibit, ita ut Dominus census debeat pensionem annuam exigere à secundario rei possessore, non à primario venditore. Quod si possessor secundarius noluerit, aut non potuerit censum annuum solvere, sibi imputet Dominus census, qui noluit rem rem emere, & tamen consensit in venditionem.

Sed quid dicendum, si eo infcio res vendita fuerit? poteritne convenire venditorum census, an vero tantum possessorem? Covarr. *lib. 3. var. resol. cap. 7. num. 22.* generatim docet, possessorem, non venditorum conveniri posse, quia res cum suo onere ad possessorem transit. Sed Virginius *de censibus par. 1. num. 23.* censet, in casu, de quo loquitur, Dominum census, & actionem habere, etiam in venditore, ita ut possit eum, vel eius hæredes in iudicio convenire, eo quod ipso infcio res est alteri vendita, ac proinde potest annuum censum exigere, vel à possessore rei, vel à venditore.

Secundo quaeritur, An Titius debitor census possit rem censui subiectam dividere, ita ut duobus, pluribusque in partes diuisam vendere queat? Respondeo cum Nauarr. *in commen. de usur. num. 114.* & Virginius *de censibus par. 2. num. 31.* posse: hoc enim nec est contra naturam contractus, nec contra Constitutionem Pij V.

Cæterum si pars rei censu obstricta vendenda sit, hoc denunciari debet Domino census, isque, si velit emere, est ceteris præferendus, & per mensuram expectandus iuxta Constitutionem Pij V. Nam lex quidpiam statuens de toto, v. g. fundo, habet quoque vim in parte eius. Vnde quemadmodum Pontificia Constitutio præcipit, ut moneatur, & certior fiat Dominus census, si totus fundus vendendus sit, sic etiam præcipit, ut ei denunciatur, si pars fundi sit distrahenda.

Tertio quaeritur, Quid sit dicendum, quando debitor fundum censui obligatum in plures partes diuisum pluribus

bus vendiderit? Quid item si censu in tribus prædijs constituto, Titius tria illa prædia tribus vendiderit? Caiusque, cui census debetur, poterit in solidum à quouis possessore integrum censum exigere, an vero potius totum possit à quolibet emptore partem census postulare? Ratio huius dubitationis est, quia creditor, cui multa res sunt iure hypothecæ obligatæ, potest quemlibet possessorem convenire, & ab eo exigere in solidum integrum debitum, ex l. *Mofchis. ff. de iur. ff. de eo quod hypothecæ, & pignoris ius est indistinctum. l. Rem hereditariam. ff. de Euct. l. Pignoris. ff. de Pignor. Couarr. lib. 3. var. resol. cap. 7. & s. ait, Dominum censum non posse in solidum agere contra quemlibet possessorem, sed quemlibet eorum pro rata portione teneri, si facta facta diuisio sit. Quod si res diuisa non sit, debet iudicis arbitrio diuidi, ut quilibet possessor ex parte ad se pertinenti, census partem soluat, quoniam quilibet res cum suo onere, & seruitute ad alium transit: ergo pars rei transit cum parte oneris. In alijs vero hypothecis potest agi in solidum contra quemlibet possessorem, ne creditor cogatur cum pluribus possessoribus litigare, & à pluribus separatim debiti partem exigere, cum magno sui discrimine, grauius incommodis, & multis impensis. Hoc idem ante docuerat Gloss. in l. *Mofchis. paulo ante cit.* quamvis Dynus, & alij tradiderint, in alijs etiam hypothecis non posse quemlibet possessorem in solidum conveniri, quia quilibet tantum ex parte, que ad ipsum devenit, tenetur. Nauarrus in *comment. de iur. num. 118.* putat, Dominum censum ius habere exigendi integrum censum tum à quolibet possessore partis, tum etiam à venditore rei. v. g. Titius, qui censum annum ex suo fundo debet Caio; vendit fundum tribus emptoribus, potest Caius in solidum convenire Titium, & quemlibet alium possessorem partis fundi. Id probat, quia multiplicatis hæreditibus non debet fieri deterior conditio creditoris. l. 2. §. *Ex his. ff. de Verb. oblig. & l. Plana. ff. Famil. heredit. Virgin. de censib. par. 2. num. 33.* ait: Quando res promissa, vel relicta hæreditibus, diuisionem non patitur, quilibet hæredum creditor in solidum obligatur: quando vero res diuisionis est capax, sociorum quilibet, etiam hæredum ex sua tantum parte tenetur. Bari. & alij in l. 2. §. *de Verb. oblig.* Ratio huius est, quia res transit cum onere sibi annexo: ergo si pars vna transfertur ad Titium, non obligatur in solidum, sed ex parte. Quare si debitor census fundum, in quo est census, tribus vendiderit, aut venditionem Domino census denunciarit, iuxta constitutionem Dij V. aut secus. Si primum, tunc Caius, qui est Dominus census, non habet ius à Titio exigendi: nec item in solidum potest à quolibet possessore postulare, sed partem à singulis. Si vero infesto Caio facta est venditio, potest ipse Caius à Titio totum censum annum exigere, quia culpa debitoris, non debet fieri deterior conditio creditoris.*

Vltimo queritur, An res censui supposita, si vendenda sit, æstimari debeat minoris? Respondet, debere, quia minoris est pretij res seruitute, vel alio aliquo onere, vel obligatione alligata, quam libera: ac cum venditur res supposita censui, non venditur libera, sed oneri subiecta, eo quod emptor tunc obligatur Domino censui, ergo multo minoris æstimatur.

In decima autem conditione sic ait Pontifex: [Volumus rem ipsam semper & libere, & sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatatis, vel rei, tam inter vivos, quam in vitima voluntate alienari.] Quid sit laudemium, explicat Clarus *quæst. 23. §. Emphyteusis. & D. d. vltima. C. de iure emphyteutico.* Laudemium intelligitur id, quod soluitur Domino, quando consentit in alienatione rei emphyteutica: solet autem solui quinquagesima pars pretij.

De vndecima, & duodecima census conditionibus.

CAPVT XII.

VNDECIMO, & duodecimo Pius V. sua constitutione præcipit: [Vt si res subiecta censui, vendenda sit, Dominus census alijs omnibus præferatur, eique denunciantur conditiones, quibus vendenda sit, & is per mensum expectetur.]

Tria hic præcipiuntur, quæ singula sunt iuri consentanea. Nam valet etiam consuetudo, vel statutum, ne res vendatur exteris. Item valet voluntas testatoris, ne res testamento extra familiam alienetur. *Doctores in l. Filiusfamilias. §. Diuis. ff. de Legat. 1.* ergo valet etiam constitutio, quæ prohibet, ne res obligata censui, vendatur alteri, quam Domino census, si eam empturus sit.

Quæres, an etiam hoc beneficium conueniat hæreditibus Domini census, per l. *Ait Prator. §. Hac verba. ff. de Neg. gestis?* Respondeo, continere ex cap. *Constitutus, de In integ. restit.* quia hæres successor, & defunctus, vna, & eadem persona censetur. *Authen. de Iur. iur. an. à morien. præf.* Nam census transit ad hæredes necessarios, qui defuncti re ferunt personam: ac proinde cum eodem privilegio, & beneficio, quod erat census Domino concessum, transfertur. Sed nunquid hoc privilegium, & ius pretendit se ad eum, cui censum donauerit, vel vendiderit Dominus eius? Respondeo, pretendere se, quia Dominus census habet liberam facultatem vendendi: ergo si vendat, vel donet, census cum suo privilegio, & beneficio transit. Verum à quonam die ipse mensis debet numerari? Numerandus est à die, quo Dominus census motus fuerit, & certior factus de venditione facienda.

Quæres, an primus dies illius mensis inter alios dies pro computato haberi debeat? Minime vero, quia dies termini non numeratur in termino. l. 1. §. *ibi Bar. & alij. ff. Si quis cauti.* Sed nunc mensis ille necessario erit dierum vtilium? Dies porro vtilis vocatur, quando tempus non est continuatum, & quando dies elapsi non nocent absentibus, vel impedito legitime, & quando dies feriati non numerantur. Respondeo, dies mensis debere esse continuos: nam tempus vtile datur ratione iudicij, cum res, scilicet in iudicio tractatur: hic vero non agitur de iudicio, fortassis tamen Domino census impedito legitime, dies, qui interim elabuntur, non computantur.

Quid vero iudicandum, quando alienatio facta fuerit, his tribus, quæ hæcenus explicui, minime seruatis? Respondeo, alienationem posse tunc in iudicio dissolui, ac rescindi, quia ius Domino census acquisitum, uti constitutionis Pontificæ tolli per priuatum hominem non potest. l. *Id quod nostrum. ff. de Regulis iuris. & cap. Indulsum, eod. tit. in sexto.*

De tertiadecima census conditione.

CAPVT XIII.

DĒCIMOTERTIO loco Pontifex ait: [Pacta continentia morosum census debitorem, teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria, seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, siue rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitum perdere, aut in aliquam pecnam cadere, ex toto irrita sint, & nulla.] Hæc ibi.

Primo queritur, An à debitore census iure pactum exigatur, ut si morosus sit in soluendo censu, debeat lucrum, quod cessat, Domino census solvere? Nauarrus in *comment. de iur. nu. 83.* & Virgin. *de censib. par. 1. nu. 9.* negant posse, quia hoc prohibet manifeste ipsa constitutio Pontificæ.

Certi iuris est, si leges tantum communes consideremus, posse venditorem cum debitore pacisci, ut si fecerit moram ad soluendum, eo ipso lucrum cessans compensare cogatur: idque docet Caiet. 2. 2. *quasi. 78. art. 2. ad 1.* & Doctores in *Rubr. C. l. 1. C. de Sentent. qua pro eo quod interest, proferuntur.* & Antonius, & Ancharanus in *cap. Salubriter, de Vfuris.* & Abbas in *cap. conquisitus, eod. tit.* Quare, quod in presenti dubitatur, est, Quomodo Pontifex corrigat, aut tollat id, quod est iuris communis.

Mirum non est, in hac parte ius commune corrigi, vel ei derogari, quia censuales contractus est peculiaris, & voluit Pontifex, ut debitor census, quod eius fieri potest, oneribus sit immunis, ac liber, praesertim cum nulla iniuria, vel damno Dominus census afficiatur: sufficit enim, ut possit continere in iudicio debitorem suum in soluendo censum: & tunc iudicis sententia, etiam exequutore dato, cogatur debitor non solum censum soluere, sed etiam omne id, quod interest creditoris. Prohibuit itaque Pontifex tale pactum, & alia similia, ad evitandas fraudes, & praedandam omnem occasionem vsurae, merito obiens, ut iurum, quod creditor cessat, deducatur in pactum, ne debitor cogatur soluere tantum lucri, quantum arbitrio creditoris taxaretur, sed tantum, quantum iudicis arbitrio, & sententia decerneretur.

Secundo quaeritur, An etiam constitutio Pontificia prohibeat, ne pactu sit, ut debitor census, si moretur in soluendo, debeat refarcire damnum, si quod passus fuerit creditor? Nauarr. *loc. cit.* negat id pactum in constitutione prohiberi: quia solum Pontifex meminit lucri cessantis, non damni emergentis; & quia omni iure naturali, diuino, & humano, qui causam mali dat, illud refarcire compellitur. Sed certe videtur etiam prohiberi, ne id pactum apponatur: nam etiam iure naturali, diuino, & humano impensis a creditore factas ob creditam pecuniam, cogitur debitor soluere; & tamen constitutio vetat, ne id in pactum veniat. Mento igitur Pontifex speciali iure vetuit, ne in pactum deducatur lucrum cessans, damnum emergens, & impensa, ne debitor census cogatur soluere, arbitrio creditoris taxanda, siquidem iudicis sententia quantum soluerum, quantum sit damnum, & impensa, incorruptis, & sinceris iudicari potest.

Tertio quaeritur, An possit pactum adijci, ut si debitor census rem obligatam vendiderit, debeat eo ipso censum restituere, & extinguere? Respondeo cum Nauarr. in *comment. de Vfur. num. 115.* & Virgin. *de censib. par. 2. nu. 54.* non posse, quia pugnat cum dicta constitutione in octaua conditione, vbi decernitur, ut venditor census liberam habeat facultatem vendendi, & alienandi rem suppositam censui.

Quarto quaeritur, An pactum, quo venditor census se obligat creditor in forma Camerae, sit contra iam dictam Pij V. constitutionem? Nauarr. *loc. cit. de Vfur. num. 116.* affirmat esse, quia haec obligatio est praeter ius commune, & constitutio prohibet pacta omnia, nisi cum ipso iure communi conueniant. Virgin. *de censib. par. 2. num. 38.* negat pugnare cum ea constitutione, quia huiusmodi obligatio in formam Camerae, toleratur a Pontifice, & est vnitata Curia ad maiorem, & tutiorem pacti obseruationem: praesertim cum in eiusmodi contractu soleat adiungi clausulam hunc modum: Ad quae omnia, & singula implenda, & seruanda sub ampliori forma Camerae Apostolicae se obligauit ex iuramento salua constitutione Pij V. in omnibus.

Quinto quaeritur, An post constitutionem praedictam, liceat Titio suum fundum mille aureorum aestimatione dare Caio, reseruato sibi annuo censu, ea lege, ut si Caius per triennium censum soluere desierit, libere Titius possit suum fundum repetere? Respondeo cum Nauarro in *eodem loco num. 98. C. 100.* & cum Virginio *par. 2. de censibus, num. 22. C. 64. C. 65.* id fas esse Titio, quoniam talis census est reseruatius, iuxta id quod habetur in *cap. Constitutus, de Religiosis domibus, & in constitutione*

Pij V. solum damnatur tale pactum, si in censu consignatio apponatur. Nam Titius cum donat Caio rem suam ad certum tempus, ut ad decennium, vel ad incertum, videlicet ad vitam suam; liberum est ei legem, & conditionem apponere, quam voluerit. *l. Hereditatem. ff. de Donationibus.* Quisque enim est suae rei moderator, & arbiter. At vero cum est census consignatiuus, pecunia venditur, & emitur, & emptor, census quidem, sed non rei suppositae censui dominium acquirit; ac proinde non habet id iuris, quod habet is, qui rem suam dat in emphyteusim, fundum, vel censum reseruatium.

Quinto quaeritur, An liceat emptori census cum venditore pacisci, ut penam aliquam luat, nisi censum annuum soluerit? Respondeo, tale pactum prohiberi iure nouo in Pij V. Constitutione.

Quares, an iure naturali, vel iure scripto communi huiusmodi pactum damnatur? Respondeo in primis, penam constitutam in debitorem, qui in soluendo moratur, secundum conscientiam non deberi, si debitor creditor non satisfecerit, eo quod soluendo non fuerit: nam pena irrogatur ob culpam; ergo vbi culpa non est, non debetur pena. Deinde non est iure naturali damnatum pactum de pena soluenda ob moram, & culpam debitoris: quia quando mora est, & culpa debitoris, penam ipse debitor meretur. Non est itidem iure scripto communi vetitum huiusmodi pactum, quia fieri potest ex communi contractuum consensu, & in contractibus conuenta, & pacta contractuum seruari debent. Nam contractus ex pacto ne legem accipiunt, *cap. Contractus, de Regul. iur. in 6. C. l. Contractus. ff. eodem tit.*

Sexto quaeritur, An pactum de pena, quam vocant commissi, luenda, eo quod debitor censum non soluerit, pugnet cum natura, & substantia contractus censuales? Respondeo, pugnare: haec enim pena propria est emphyteusis, fundi, & census reseruatii; in quibus is, qui rem dat, retinet sibi directum dominium: ac cum census est consignatiuus, emptor non acquirit dominium rei subiectae censui, sed solum ius annuum censum percipiendi. Sic Nauarr. in *comm. de Vfur. num. 93.* Virgin. *par. 2. de censibus, num. 60.* Obijcies, alicubi de more penam praedictam in contractu censuali constitui, & teste Couarr. *lib. 3. Var. resol. cap. 7. nu. 2.* in Hispania solet apponi, ut Regia legis Respondeo, errore tabellionum penam huiusmodi adiungi putantium idem iuris esse de censu consignatiuo, quod est de reseruatuo. Couarr. item solum ait, lege Regia in Hispania talem penam permitti, cum census est reseruatius, non consignatiuus. Secundo obijcies, in constit. Nicolai V. penam commissi in censibus approbari. De hoc infra in declaratione constitutionis eiusdem Nicolai V.

Septimo quaeritur, An emptor census debeat secundum conscientiam restituere venditori id, quod exigit ab eo in penam census annui minimè solui? Respondeo cum Nauarr. & Virgin. *locis sup. cit.* debere, si post constitutionem Pij V. pactum intercesserit de ea pena soluenda: quod si pactum constitutionem praecessit, rescindendum est, ne ferretur in posterum; ac proinde venditor census secundum conscientiam penam non debet.

Octauo quaeritur, An liceat pactum adijcere, ut si debitor non soluerit censum, Dominus census suum possit pretium repetere? Virgin. *de cens. par. 2. num. 3.* tale pactum ait, constitutioni Pij V. contrarium esse. Sed nunquid pugnare cum iure naturali, & iure scripto communi? Idem Auctor affirmat pugnare. Ego tamen verius oppositum affirmamus: quia si mora, & culpa debitoris interueniat in soluendo casu debito, repetitur ex pacto ab eo pretium, quod ab initio accepit, & ad id se sponte creditor obligauit.

De quartadecima conditione
census.

CAPVT XIV.

DECIMO QUARTO loco prohibet Pius V. census augeri, vel nouum creati super eadem, vel alia re in fauorem eiusdem, videlicet, emptoris, aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis vel præteriti, vel futuri. Ita Pontifex.

Hæc conditio iure optimo posita est. Nam quemadmodum vsuræ priores nouas parere non debent. *l. Si non fortem. §. 1. ff. de condit. indeb. & l. Placuit. ff. de Vsuris. & l. vlt. C. de Vsur.* Vsuræ vsurarum à debitoribus non exiguntur: sic etiam census annui omitti, hoc est, non soluti, non debent vel augere censum antiquum, vel nouum inducere. Præterea, Dominus census potest facillè coram iudice conuenire debitorem, vt iudicis sententia, census prætermisissos soluere cogatur, vel vt ipse Dominus census rei obligatæ possessionem apprehendat, eamque tandiu retineat, quamdiu satisfactum illi sit ex fructibus ipsius rei suppositæ censui.

Dubiz quæstionis est, an iure naturali communi scripto liceat pactum apponere, vt census antiquus, vel nouus creetur ex censibus omittis, hoc est, non solutis? Ratio dubitandi est, quia in *l. Item si fundi. §. Huic vicinus. ff. de Vsuris.* alluione augetur vsusfructus, ergo similiter augetur census noua pecunia, accessione, cum census, videlicet, annui non sunt per aliquot annos soluti: tunc enim reuera debentur. Respondeo, non pugnare cum iure naturali, vel communi scripto, vt modo prædicto census augetur ex pacto, communi consensu contrahentium appposito: at vero Pius V. id prohibuit, quia graui onere census debitor premeretur. Et idem iuris est de pacto, vt nouus census constituatur in eadem re, si illum capere possit, sin minus, in alia.

De decimaquinta conditione
census.

CAPVT XV.

QVINTODECIMO loco Pius V. ait [Annullamus pacta cõnientia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus nõ spectaret.]

Hæc conditio est æquitati maximè consentanea: neque enim venditor census cogendus est indebita onera sustinere: alioqui enim graui oneraretur.

Dubiz quæstionis est, Quid sit dicendum, quando census in prædio constituitur, ex quo tributum Principi, vel Republicæ, siue fisco regio debetur? An tunc ipse venditor census debeat eiusmodi tributum Regi, & Republicæ? Respondeo cum Nauarro in *commentario de Vsur. num. 122.* & cum Bonifigio in *tract. de censibus. num. 12.* venditorem, non emptorem census eiusmodi tributum debere, quia venditor dominium rei suppositæ censui penes se retinet, & tributum est onus prædio impostum: ergo is, qui est Dominus prædij, tributum soluere iure compellitur.

De sextadecima census conditione.

CAPVT XVI.

DECIMO SEXTO loco Pontifex ait: [Postremo census omnes in futurum creandos, non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire.]

Quando res aliqua dicitur in totum perire, vel ex parte, & quando desinat esse infructuosa, superius explicuimus. Hoc loco ea dubitatio soluenda est, Quid dicendum, quando census est constitutus in aliqua domo, vel molendino, & domus illa, vel molendinum dirutum, vel incendio absumptum reparatur, & reficitur in eodem, vel in alio loco, censu super eo constitutus erit extinctus? Nauarr. in *comment. de Vsur. num. 118.* ait, molendinum refectum in totum, non amplius censui obligari, etiam si ex prioris molendini materia fuerit reedificatum, quia diuersa sunt molendina, & prius omnino perit. Virgin. vero *de censib. par. 2. num. 43.* censet renouatum molendinum adhuc censui manere subiectum, quia molendinum constat ex tribus, mola, qua frumentum conteritur: fistulis, siue canalibus, quibus aqua deducitur: domo in qua habitat molendinarius, & asseruatur frumentum in molendinum illatum. Et quamuis pereat domus, si mola tamen, & fistula remaneant, molendinum adhuc idè censetur. Nam *ex l. Si aqueductus. & l. Licet. & l. Et quamquam. ff. de contrahen. empt.* Si aqueductus debeatur prædio, ius aquæ ad emptorem prædij transit, etiam si nihil dictum sit, & ipsæ fistulae, per quas aqua delabitur, quamuis sint extra ædes, ad emptorem prædij perueniunt, quia subsequuntur aquam.

Breuitè dicendum existimo: quemadmodum nauis, si per partes reficiatur, eadem permanet, quæ perierat: at vero si tota dissipata fuerit, quamuis ex eiusdem tabulis, nulla adiecta, iterum construatur, est alia à priori: vnde in priori nauis vsusfructus constitutus non perit, quamuis pereat vsusfructus posterioris nauis. *l. Quod tamen. §. In nauis quoque. ff. Quib. mod. vsusfructus. & l. Quod in rerum. §. Si nauem. ff. de Legat. 1.* sic etiam domus per partes refecta, eadem manet, quæ antea: at si in totum diruta, tamen ex eadem materia reedificetur, est alia tamen, etiam eadem area remanente. *l. Quid tamen, nuper allata. §. Non tantum si ades. & l. Proponebatur. ff. de iudicij.* & proinde census perit, si domus igne confrauerit, aut in alio modo tota corruerit. Molendinum itidem si in totum pereat, census quoque euanescit, & perit.

De decima septima conditione
census.

CAPVT XVII.

DECIMASEPTIMA conditio est: vt liberum sit venditori redimere, & extinguere censum, quando-
cunque voluerit pretium restituere. Vnde Pontifex ait: [Sed etiam posse pro eodem pretio extinguì, nõ obstante longissimi etiam temporis, ac inmemorabili, immò centum, & plurium annorum præscriptione, non obstantibus aliquibus pactis directè, aut indirectè talem facultatem auferentibus, quibuscunque clausulis concepta sint.]

Hæc conditio est eadem atque illa, quæ in emptionibus, ac venditionibus aliarum rerum solet apponi, videlicet, vt possit venditor rem suam redimere eodem pretio in integrum restituto, quod dicitur pactum de retrouendendo: de quo Iuris ciuilis Interpretes in *l. Fundum. & l. Si à te. C. de Pactis inter emptorem, & venditorem.* Iuris Canonici consulti in *cap. Ad nostram, de Empt. & vendit. & cap. Conquestus, de Vsuris, & Siluester Vsuræ 2. quæst. 15.*

Cõuat.

Couarruias libro 3. *variatarum resolutionum cap. 8.*

Primo quaeritur, An vi praedictae conditionis condemnentur census perpetui, qui eo pacto emuntur, & venduntur, vt nunquam redimantur? Nauarrus in *comen. de Vfur. num. 98.* opinatur eos non condemnari, si maiori pretio emantur, quam aestimantur census, qui voluntate venditoris redimi queunt. Id probat, quia huiusmodi census, in Germania, Gallia, Hispania, & in magna parte Italiae sunt vsitati, & frequentes.

Deinde Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas, Patnormitanus, & alij eos approbant in *cap. In ciuitate, de Vfuris.* Item quia magis vsuram sapiunt reliqui census, quorum pretium redditur, quam hi, quorum pretium nec repeti, nec reddi potest, vt annotauit Sotus *lib. 6. de Iustitia quest. 5. art. 2.*

Postremo, caeterae res venduntur, & emuntur in perpetuum, ita vt emptor nunquam iterum vendere cogatur: ergo possunt etiam census ita emi in perpetuum, vt venditori adimatur facultas eos extinguendi. At Virgin. *de censibus. par. 2. num. 37. & 55. & 153.* arbitratr tales census perpetuos prohiberi, siue eodem, siue maiori pretio emantur, quam ceteri. Et miratur, quod Nauarrus oppositum docuerit, quia Pontifex in sua constitutione ad censum requirit, vt libera sit venditori facultas redimendi, quandoque voluerit.

Duo hic quae possunt, Vnum, An tales census ex natura rei vendi, & emi possint. Alterum, An talium censuum emptio, & venditio constitutione Pij V. improbetur? Olim Henricus *Quodlib. 8.* scripsit, ex natura rei talium censuum emptioem esse vsurariam: & teste Conrado *q. 82. concl. 1.* quidam Andreas Iuriconsultus tractatum edidit in Academia Viennensi, in quo tanquam vsurariam horum censuum emptioem damnauit. At communis est sententia Doctorem non esse ex natura rei vsurariam, vt docet Conradus *quest. 82.*

In hac re primo dicendum est, iure naturali, vel communi scripto, praedictos census minime damnari, si iusto pretio & vendantur, & emantur, quia caeterae res emuntur etiam in perpetuum venditori sublata redimendi facultate: possunt ergo eadem ratione emi census. Sed quodnam pensionum talium est pretium iustum? Respondeo, vbi est vlt recepta emptio, & venditio eiusmodi censuum, pretium communi aestimatione solet esse duplo maius, quam pretium aliorum censuum, qui redimi queunt. v. g. Censuum annuus vnus aurei eo pacto constitutus, vt extinguatur a venditore, valet passim quatuordecim aureos, & census vnus aurei adempta facultate extinguendi aestimatur 28. aut 30. aureis.

Si obijcias, quod Henricus, & ille Andreas opponebant: Emptio census, qui ad nutum venditoris redimi potest, est vsuraria: ergo multo maiori ratione damnari debet emptio census, qui perimi, & extinguatur ex pacto non potest: si quidem plures vsuras soluere cogitur venditor census. Respondeo, vsuras non solui, quia in hoc contractu censuali non est mutuum, sed vera emptio, & venditio census constituti in re certa, qua in totum, vel ex parte peteunte, census finitur, & desinit.

Secundo dicendum est, dubitari merito posse, An speciali iure in constitutione Pij V. sublata sint census ita perpetui, vt redimi nequeant: fortassis enim voluit Pontifex, vt solum permitterentur census, qui ita constituuntur, vt liberum esset venditori eos extinguere. Nam cum olim magna controuersia fuerit, An emptio, & venditio reddituum annuorum licita esset, potuit Pontifex non omnes census, sed reliquos remotis, & improbatos, aliquos dumtaxat approbare: quamuis caeteri etiam census cum iure naturali, & scripto communi consentiant. Fortassis etiam constitutio Pij V. locum tantum habet in ijs censibus, qui constituuntur ea lege, vt redimi, & extinguatur possint, ita vt formam dedent, qua hi census creari, & institui debeant. Quia in emptioe, & venditione talium censuum emptores consueuerunt pacta apponere, quibus saepe restringitur & minui-

tur venditoris libera facultas amplius eos redimendi: ac propterea voluit Pontifex, vt talia pacta ab his censibus remouerentur in posterum.

Item, quia voluit exacte, & distincte declarare constitutiones Martini V. & Callixti III. de emptioe, & venditione inter Extravagantes communes, quae de huiusmodi censibus aliqua definiunt, sed adhuc multa vocabantur in dubium.

Secundo quaeritur, Quid iudicandum sit de censu, quem Titius in suo praedio imponit, ac vendit Maruo, eo pacto, vt si intra decennium ipse Titius non redemerit, maneat ita perpetuus, vt nunquam amplius redimi queat? Couarruias *lib. 3. variatarum resolut. cap. 8. num. 6. & 7.* testatur quorundam esse sententiam, hoc pactum esse vsurarium: sic videtur innuere Virgin. *de censibus. par. 1. nu. 43. & par. 2. nu. 55.* vbi citat Baldum *consl. 487. lib. 1. & consil. 14. lib. 3.* Alexandrum *consl. 54. lib. 6.* Ioannem Imolam *consl. 25.* Couarruias vero citat Guid. Pap. *de censibus. & de contract. nu. 26.* & Siluest. *vsura 2. quest. 15.*

At vero aliorum est opinio, non esse iure naturali, vel communi scripto, pactum vsurarium, Conradus *de contract. q. 83. conclus. 8.* Medicin. *de Rebus per vsuram acquis. quest. 15.* Couarr. *loco citato.* Sotus *lib. 6. de Iust. quest. 5. art. 2. concl. 3.* Ioan. Baptista Lupus *de Vfur. com. 2. §. 2. num. 69.* Couarr. ait, in communibus emptioibus, & venditionibus aliarum rerum, quae emuntur cum pacto de retrouendendo, conditionem non esse vsurariam, & permitti posse, at in censibus non esse permitendam, quamuis aliqui ex natura rei, & ex iure communi vsuram non sapiat; quia censuales contractus est odiosus, & huiusmodi conditio est multis suspecta, & proinde in contractu odioso minime permittenda; Pij itaque V. constitutio talem conditionem prohibuit, quia olim apponi solebat.

Quid vero si census constituatur, vt redimi possit a venditore; sed deinde libero emptoris, venditorisque consensu pactum est, vt in posterum minime redimatur, sed maneat in perpetuum, & respondeo, etiam hoc pactum cum Pij V. constitutione pugnat, quia census ab initio est talis constitutus, vt redimi possit, ac proinde est tanti emptus, quantum aestimatur caeteri, qui redimuntur voluntate venditoris; ergo semper talis esse debet, vt redimi possit. Caeterum si duplo pretium augeatur, tunc iuxta Nauarrum sententiam, nihil sit contra praedictam constitutionem, quia tunc iusto pretio emitur census perpetuus, & qui nunquam sit redimendus.

Quaerens, Quid dicendum, si pactum sit, vt redimi, & extinguatur census post septennium, non ante? Respondeo, pactum esse constitutioni contrarium: vtrum vero ex natura rei sit iniuriam, dubia quaestio est. Hostiensis, Ioan. Andreas, & alij in *cap. Ad nostram, de Emptio.* generant huiusmodi pactum condemnant in emptioibus, & venditionibus. Siluester *vsura 2. q. 15. vers. Tertium,* & alij affirmant licitum esse: sed certe in censuali, qui odiosus est, nunquam permittendum videtur, & ideo Pius V. omnia huiusmodi pacta prohibuit.

Tertio quaeritur, An census possit institui, vt quandoque venditor eum extinguere, & redimere voluerit, redimat in totum, non per partes, Pius V. in sua constitutione non expressit, an sit census redimendus in totum, an per partes. In constitutionibus Martini V. & Callixti III. conceditur, vt liberum sit debitori censum redimere in totum, vel ex parte: sed non condemnatur census aliter constitutus, nimirum cum pacto, vt non per partes, sed in totum redimatur. Et ideo in dubium vertitur, an ius sit venditori redimere per partes.

Ratio dubitanti est, quia onus, & damnum sustinet Dominus census, si cogitur redemptione census paulatim, & praesertim minutatim factas recipere: nam si integrum pretium ipsi redderetur, posset alium censum emere, vel aliam rem tanti aestimata, quanti aestimatur census. Deinde, iure communi creditor non compellitur debiti solutionem recipere, quando non integre, sed paulatim soluitur.

tur.

tur. Nauarrus *commentario de Vsuris num. 78. & 95. & 101.* arbitratur posse censum redimi, quomodo venditor voluerit, siue in totum, siue per partes, & iniquum esse pactum, ne census paulatim redimatur, & Dominum census debere peculiari redemptione accipere. Probat, quia Martinus V. & Calixtus III. concedunt venditori census, liberam facultatem redimendi: & quia in iudicio cogitur creditor partem pretij recipere, si debitor dimidiam partem reddiderit, aut tertiam, vel quartam partem. Sic Virginius *par. 1. de censib. num. 12. & par. 2. num. 8. Sot. lib. 6. de Iustitia quest. 5. art. 3. Foller. de contract. in verb. Instrumentum gratia, num. 37.*

Dicendum igitur arbitror, secundum ius scriptum in constitutionibus Marini V. & Calixti III. fas non esse pactum apponere, ne debitor census possit illum perimere per partes: nam cum liceat debitori paulatim extinguere, nequit creditor eam conditionem exigere, ne redimat per partes: praesertim cum Pius V. in vniuersum prohibere videatur omnia pacta, quae atque ipsa natura contractus minimè requirit. Secus esset, si debitor non nisi per minimas partes censum redimat: tunc enim creditor secundum conscientiam non cogitur tantum damnum, vel incommodum sustinere. Ex natura rei, si scripta iura non sint, & potest pactum addi, ne census per partes redimatur, item & pactum ut possit paulatim redimi, quia nihil hac pacto cum natura contractus pugnat: quod si neutrum apponatur, tunc, meo iudicio, possit census iure naturali per partes extinguí, nihil enim impedit, quominus venditor census eius ius rebus inpositum, ex parte, quamuis non in totum, alleuet.

Quarto quaeritur, An sit licitum pactum, quo censuales contractus iniur, ut redimi queat voluntate emptoris? quod est quaerere, An liceat emptori census cum venditore pacisci, ut quandoctunque voluerit emptor, cogatur ipse venditor censum perimere? Non intelligitur quaestio, An tale pactum, Pij V. constitutio prohibeat: nam certo constat ex huiusmodi constitutione ad censum requiri, ne debitor creditor se obliget ad redimendum censum: sed quod quaeritur, est, An praedictum pactum pugnet cum natura, & substantia contractus censuales? Sunt duae sententiae: una est affirmantium, pugnat, quam Sotus defendit *lib. 6. de Iustitia quest. 5. art. 3.* Nauarrus in *commentario de Vsuris num. 97.* idem videntur sensisse Ioan. Andreas, & Panorm. in *cap. illo vos, de Pignor. quos refert, & sequitur Virgini. de censib. par. 1. num. 84. & par. 2. num. 3. & par. 3. num. 27.* Ratio horum Auditorum est: nam eo ipso, quo emptor ius habet pretium repetendi, non est emptio, sed mutuum, ac proinde lucrum, quod ultra pretium exigit, nisi forem computetur, est generatium. Deinde ex natura emptio, emptor ipse debet facere, ut pretium sit venditoris: & hoc ius ipsum civile postulat in *l. Ex emptio. ff. de Actionibus empti, & venditi.*

Aliena licentia est aliorum, negantium pactum illud usurarium, aut cum natura rei pugnare. Gabriel in *4. distinct. 15. quest. 12. art. 3. dubitat. 4.* Conradus de *contractibus, quest. 84. conclusiones.* Maior in *eodem libro, & distinctione quest. 43.* Medina de *Rebus per usuram acquisitis, quest. 15.* Couarruias *libro 3. Variarum resolutionum cap. 9. num. 3. vers. Quarto est:* vbi citat Ioannem Imolam, & Alexandrum: Id probant, quia contractus huiusmodi non est mutuum, sed vera emptio, & venditio; quoniam totum comodum, periculum, & damnum census ad emptorem pertinet: nam re supposita censui in totum, vel ex parte perente, ipse census quoque perimitur, & venditor liber est ab obligatione pretium reddendi: at mutuatarius, in omnem euentum rem restituere cogitur. Deinde possum ego licite domum meam tibi vendere, meque tibi obligare ad dissoluendum contractum, & ad reddendum tibi integrum pretium intra triennium, siue septennium, prout ipse volueris. Postremo, potest Titius suum praedium Caio vendere, assumatū mille aureis, ea lege, ut Caius Titio vendat aliud praedium tondē aureis taxatum.

Instit. Moral. Pars 3.

In hac quaestione dicendum videtur, omnino esse abstinendum ab huiusmodi censuali contractu, & illum merito in Republica legibus damnandum, quoniam habet speciem usurae, cum emptor sibi reseruet ius repetendi pretium, & lucrum interim accipiat, nec computet in fortem. Item Conradus, & Couarruias, qui putant esse omni usura liberum, aiunt tamen esse penitus fugiendum. Postremo multa Scholastica disputatione tractantur, quae non condemnantur, ac vsu, & more omnino improbantur: quia quaedam Scholastica subtilitas potest omni peccati lae purgare, vsus tamen ipse ea, vti noxia, damnat, & rejicit.

Quinto quaeritur, An sit etiam ex natura rei usurarium pactum, ut venditor post certum tempus, non ante cogatur censum redimere? Respondeo, totidem esse de hac quaestione sententias, quot sunt in quaestione superiori. Nam usurarium esse sentiant eiusmodi pactum Hostiensis, Innocentius, Ioannes Andreas, & Panormitanus in *cap. In ciuitate, de Vsur. & cap. Ad nostram, de Emptione, & Venditione.* Paulus *consil. 487. lib. 1. & consil. 114. lib. 3.* Guido Papae in *tract. de contract. illicit. num. 27.* Imola *consil. 25.* Ioann. Baptista Lupus de *usuris commen. 2. §. 2. num. 69.* At Gabriel, Conradus, Maior, Medina, & Couarruias *locis supra citatis*, fortassis dicerent, ex natura rei usurarium pactum non esse, propter rationes superiori quaestione allatas; sed usurae speciem habere; ac proinde iure scripto merito prohiberi. Quicquid sit, non est in Republica huiusmodi pactum permittendum, cum census emuntur.

Sexto quaeritur, An constitutio Pij V. prohibeat censum, qui ad vitam emptoris constituitur, quiue vulgo dicitur census vitalitius? rationem dubitandi afferit, quod Pius V. praecipit, ut venditori relinquatur libera facultas extinguendi censum. De hac quaestione Nauarr. in *commen. de Vsur. num. 98.* Respondeo huiusmodi censum tripliciter fore constitui. Aut enim constituitur eo pacto, ut venditor, quandoctunque ipse libuerit, possit perimere, & hunc censum minimè prohibet constitutio Pij V. Aut eo pacto, ut emptoris morte finiatur, nec ante redimatur, & de hoc est controuersia, an tale pactum dictae constitutioni aduersetur? Sunt enim, qui id negent, ea ratione, quod constitutio, inquit, solum sit de ijs censibus, qui redimi solent, & possunt, & vulgo redimibiles vocantur. Alij vero putant aduersari, quia Pontifex generatim videtur prohibere, ne venditori auferatur libera facultas censum perimendi. Haec opinio est tutior. Aut tertio constituitur census absolutè, & simpliciter absque vllq. expresse pacto, ut possit, vel non possit redimi: & hic census praedicta constitutione non prohibetur, quoniam non habet pactum ipsi constitutioni contrarium.

Septimo quaeritur, An secundum conscientiam, & ius naturale, & scriptum commune ius, census ad vitam emptorum constitui emi, & vendi queant? Teste Ioanne Anania *cap. in ciuitate, de Vsur.* Raymundus, & Goffredus sententiant, emptionem hanc esse usurariam; quoniam venditor, & emptor sperant se diu victuros, & propterea amplius accepturos, quam sit census annuus. At Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas, Panormitanus, & ceteri in *illo cap. In ciuitate, & Summistae, Angelus in verbo Vsurar. num. 44.* Rosella *eodem verbo, num. 1.* & Silvester *eodem num. 2. quest. 12.* docent esse licitam emptionem: idem etiam Gabriel in *4. distinct. 15. quest. 12. art. 2.* Maior *eodem lib. & distinct. quest. 44.* Conradus de *contractibus, quest. 81.* Medina de *Rebus per usuram acquisitis, quest. 14.* Sotus *lib. 6. de Iustitia, quest. 5. art. 2.* Couarruias *lib. 3. Variar. resolutionum, cap. 7. num. 2. vers. Item & hac.* Et hanc sententiam ratio ipsa comprobat: nec enim usura est, si emptor ex re lucrum speret etiam maius, quam sit pretium, quia usurarium lucrum non est, nisi ex mutuo; at emptor ex re sua lucrum expectat. In censuali vero contractu non est mutuum, sed vera emptio, & venditio. Accedit, quod emptor, & venditor

Nu

census

centus sunt in omnibus pares: nam emptor potest diu vivere, & potest etiam cito mori: & proinde cum emptor tum venditor lucrari, & perdere potest. Est enim vitæ cursus incertus, & dubius, & ita potest accidere, ut emptor aut nullas, aut paucissimas pensiones annuas accipiat.

Quæres, an ex rei natura possit census constitui ad vitam venditoris? Monaldus, vt restatur Rosella in verbo *Vsura 2. num. 3.* Angelus eodem verbumum. 44. Siluester eodem num. 2. quest. 12. versiculo. *Quartum*, sentit emptorem census ad vitam venditoris licitam esse, sed non ad vitam emptoris: quia ex priori nulla existit occasio captandæ, aut optandæ mortis alterius, at vero in posteriori datur occasio: tunc enim venditor, vt se liberet ab obligatione soluendi censum annuum, habet occasionem captandæ, optandæque mortis emptoris: quod pactum, tanquam turpe, & contra bonos mores, damnant leges, & iura civilia. *Pactum, quod dotali. §. l. ultima. C. de pactis. §. l. Pactum dotali. §. l. Licet. C. de Collat. §. l. Stipulatio. ff. de iure obligat.*

Sed communis est omnium opinio, fas esse huiusmodi censum emere, teste Couarruua, quia ex communi consensu utriusque, emptoris, & venditoris, pactum apponitur, nec leges generatim condemnant pacta, ex quibus potest occasio accipi captandæ, vel optandæ mortis alterius, quando talia pacta ex communi contrahentium consensu existunt. Et reuera, vt Couarruua lib. 3. *variarum resolutionum, cap. 7. num. 3. vers. Item §. hac*, census, qui ad vitam constituitur, & emitur, minus suspectus est, ob incertum, & dubium lucrum, & damnum, eo quod sit incertus, vt dixi, vitæ cursus, & exitus, & mortuo emptore, non solum census perimitur, sed etiam pretium, quod est initio datum ab emptore, non est amplius reddendum. Immo in *l. Sicut lege. C. de Vsura. l. de Fidei commissis. C. de Transactionibus. §. l. Si pater puella. C. de Inofficis. testamento: §. cap. In ciuitate. §. cap. Nauiganti. de Vsura*, ob dubium, & incertum lucrum, & damnum, multa alia iure permittuntur, & fiunt.

Octauo queritur, An census emi, & vendi queat ad certum tempus, videlicet ad decem, vel viginti, vel plures annos?

Duo hic queruntur. Vnum est, An talis census emptio ex natura rei, hoc est, iure naturali permittatur. Alterum est, An census, qui ad certum tempus constituitur, sint Plj V. constitutione sublati.

Quod ad primam questionem attinet, difficultas nulla est; an tales census vendi, & emi possint, ea lege, vt annuæ pensiones, quo toto eo tempore soluendæ sunt, non excedant totam pecuniæ quantitatem, quæ principio datur in pretium. Verbi gratia, dat Titius Caio centum aureos, vt intra decennium singulo quoque anno ipsi Caius reddat decem: hic, inter omnes conuenit, nullam vsuram, vel iniquitatem committi, quia solutio facta per partes, intra decennium æquatur cum tota summa & forte centum aureorum.

Caput igitur questionis in eo est positum, An tales census possint vendi, & emi paulo maiori pretio, quam vendantur census ad tempus incertum constituti. Verbi gratia, reliqui census venduntur, ita vt annuus census octo, nouem, vel decem aureorum, valeat centum aureos. Queritur an census ad viginti quinque annos, vel ad plures annos ita constitui possit, vt census annuus nouem, vel vndecim, vel duodecim aureorum, æstimetur centum aureis: quod idem est, ac si diceretur: Vtrum si in priori emptione census annuus decem aureorum emitur, & venditur centum aureis, totidem aureis vendi & emi queat census vndecim aureorum, quando venditur, & emitur ad decem, vel ad quinque annos, ita vt singulis annis soluantur duo & viginti aurei, vel ad viginti annos, ita vt singulo quoque anno reddantur quinque aurei, & dimidium aurei. Hoc perinde est, ac si queratur, An

talis census possit minori pretio emi, quam sit tota summa pensionum soluendarum?

Dux sunt opinioniones: Prima est asserentium, talem emptorem esse vsurarium, ita vt quando census constituitur ad certum tempus, particulares solutiones annuatim eo tempore factæ, excedere nequeant totam pretii initio dati quantitatem. Ita Sorus lib. 6. de iustitia & iure, quest. 5. art. 2. ad tertium. Id probant illi Auctores hac ratione: quia si solutiones plus habeant, quam pretium initio datum, etlet lucrum ex mutuo, & proinde vsurarium. Verbi gratia: Titius dedit Caio centum aureos ad decennium, eo pacto, vt singulis annis reddat vndecim, ad exitum decennij Titius habeat centum, & decem aureos, quod est mutuum simulatum, & fictum cum lucro. Nam perinde est, ac si Titius Caio daret centum aureos, vt totidem ipse Caio ad decennium redderet, & præterea alios decem.

Secunda sententia est aliorum, qui asserunt, talem censum emptorem ab omni vsura, & iniquitate liberam esse, dummodo pretium sit solum paulo maius, hoc est, dummodo summa annuarum pensionum sit aliquantulo maior tota quantitate pecuniæ initio date, & acceptæ: Ita Conradus de Contractibus, questione 80. Medina de Rebus per vsuram acquisitis, questione tertia, Couarruua lib. 3. *variarum resolutionum cap. 7. §. 7. num. 4.* Eamque sententiam inde confirmant, quod in hoc contractu est vera emptio, & venditio, non mutuum: quoniam quod mutuo datur, reddi debet in omnem euentum, etiam fortuitum: mutuatarius enim, per se, vel per heredes suos cogitur secundum conscientiam restituere tantundem, quantum acceperat: at vero Caius in prædicto contractu, nullo iure compellitur reddere Titio centum aureos in in omnium euentum, quoniam si res supposita censu perituo perierit, nihil Caio debet, & in hoc contractu vera interuenit emptio, & venditio: Titius enim est emptor, Caius venditor, & quod emitur, est ius ad redditum annuum, siue est ipse redditus annuus ad decennium, & centum aurei, qui dantur, sunt pretium, quo Titius emi: à Caio ius percipiendi ad decennium singulo quoque anno vndecim aureos.

Accedit, quod cæteræ res vendi, & emi possunt ad certum tempus, quemadmodum venduntur, & emuntur in perpetuum.

Insuper *Leuit. cap. 25.* constituta diuinitus est lex, vt possessiones venderentur, & emerentur ea conditione, vt quinquagesimo anno ad venditores, & priores Dominos reuertentur, & interim emptores fructus capiebant.

Postremo cum census & venditur, & emitur vel ad vitam, vel ad aliud tempus incertum, sæpe contingit, vt emptor plus accipiat, quam dederit, hoc est, lucrum sit maius, quam fuerit pretium. Immo quando emitur census, non ad vitam, sed qui redimi queat ad nutum venditoris, frequenter emptor & redimit totum pretium, cum venditor censum extinguit, & habet etiam plures pensiones annuas.

Ad argumentum vero initio positum, id nullam vim habere, quia cum Titius dat Caio mutuos centum aureos, vt ad decennium recipiat centum & decem, lucrum est ex mutuo; at cum dat totidem aureos, vt intra decennium singulis annis recipiat vndecim ex iure, quod emit, tunc lucrum existit ex empto, & non ex mutuo, quia emit redditum annuum soluendum à Caio ad decennium, ergo non recipit centum & decem aureos ex mutuo, sed ex iure, & annuo reddito empto, & constituto in certo prædio, vel domo, vel alia re Caij.

In hac controuersia dicendum puto in primis, si Scholastica ratione, & subtilitate discutatur, videretur talis census emptio libera ab omni vsura, & iniquitate, quia rationes superius allatæ probant nullam vsuram committi, nec esse pretium iniquum, quando solum est paulo maius, quam sit pretium aliquorum censuum, qui ad tempus in-

certum emuntur. Vnde fit, vt quemadmodum reliqui census in re certa, immobili, & fructifera constituuntur: ita etiam huiusmodi census debeat in re simili institui: & sicut illi census percipi perempta re, & intereunt in totum; vel ex parte, si res in totum, vel ex parte delinat esse fructifera; sic etiam idem iuris est in eiusmodi censu. Secundo dicendum videtur talem censum non esse in Republica permittendum; quia magnam usurae speciem habet, eo quod fors, & pecunia principalis ad certum tempus cum lucro redditur, quemadmodum contingit in mutuo usurario: & eo magis usurae imaginem & figuram refert, quo breuius est tempus, quo census finitur, & desinit. Tertio, non probo, quod quidam aiunt, vt Medina loco citato, huiusmodi censum emi posse minori pretio, quam sit tota summa pensionum soluendarum; quia centum; inquit, aurei praesentes pluris aestimantur, quam centum & decem aurei absentes. Certè, si haec ratio quidquam ponderis haberet, facile concludi posset, lucrum ex mutuo usurarium non esse, si plus valet pecunia praesens, quam absens. Pluris quidem aestimatur, fatetur, pecunia praesens, quam pecunia loco distans: sed proflus nego plus valere pecuniam praesentem, quam absentem tempore. Minus etiam probo eorum sententiam, vt Medina in sua *Instructioe Confess. lib. 1. cap. 14. §. 26. Bannes de Usuria in 2. 2. quest. 78. art. 8. de censib. dub. 4.* qui dicunt, ideo talem censum tuta conscientia emi minoris, quam valeat tota summa pensionum reddendarum, quia onus, inquit, sustinet emptor, qui vniuersam centum aureorum pecuniam dat, & tamen per partes recipit centum, & decem aureos. At pecunia centum aureorum, cum tota datur, commodior, & fructuosior est, quam summa centum & decem aureorum paulatim soluta: R euerà pari ratione lucrum ex mutuo posset per partes distulsi recipi, quod est absurdum. Quare si praedictum censum fas est minoris emere, ideo est, quia est vera emptio, & venditio, & communi aestimatione ita est pretium taxatum, vt illud sit paulò minus, quam sit tota summa pensionum.

De ultimis conditionibus census.

CAPVT XVIII.

AD extremum Pontifex ait: [Cum vero traditione pretii census extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denuntiare ei, cui pretium erit, & post denuntiam, infra annum tamen, etiam ab inuito, pretium repeti posse.]

Hoc locum habet cum venditor censum extinguit, reddito emptori pretio. Ceterum potest emptor centum alteri donare, vel testamento legare, vel cum alia re permutare, vel alio modo distrahere, & alienare: nam census annuus est quodammodo similis usufructui, quem quis habet in fundo alterius. Vnde quemadmodum usufructus multis modis amittitur, vt constat ex toto titulo *Digestorum, Quemadmodum usufructus amittitur, & Institut. de Usufructu §. ultimo*: sic etiam census multis modis finitur, vel alienatur. Ante bimestre venditor debet emptorem monere de pretio ipsi reddendo. Aequissima conditio, vt Dominus census sibi consulat, & decernat quid sibi factò opus sit de re sua. Quid si pretium accepere recuissset? Tunc debitor census publicè, & coram testibus pecuniam deponat, & de hoc creditorem moneat, & sic liberabitur ab obligatione soluendi censum, iuxta id quod habetur in *l. Accepit. C. de Usuris, vt explicat Baldus ibidem, & Menochius lib. 2. de Arbit. ind. casu 232.*

Tandem subiungit Pontifex: [Pacta etiam continentia pretium census extra casum praedictum ab inuito, aut ob penam, aut ob aliam causam repeti posse, omnino

prohibemus. Contractus sub alia forma posthac celebrandos, sceleratius iudicamus.] Hoc nimirum addidit Pontifex, vt formulam praescriberet censuales contractus: forma autem dat esse rei. Baldus in *l. Iulianus. ff. Ad exhibendum*, vbi dicitur: [Mutata forma rei, substantiam petiti necesse est.]

Quaedam quaestiones generales super dicta Pij V. constitutione diluuntur.

CAPVT XIX.

PRIMO quaeritur, Quomodo in constitutione dicatur, Censuales contractus alter inuito pro sceleratius habendos: hoc enim si ita esset, inde fieret, vt etiam necessarè sint conditiones, vt contractus huiusmodi fiant coram testibus, & tabellione, & per syngrapham, siue scripturam ipsius tabellionis, & aliorum manu subscriptam? Respondeo, has conditiones requiri, non quidem secundum conscientiam, sed vt contractus censuales in iudicio vim, & locum habeat; quia, vt dixi superius, est solennis formula iuris scripti requisita, ad dolos, & fraudes tollendas.

Secundo quaeritur, An ceteræ conditiones vim habeant non solum in iudicio, sed etiam secundum conscientiam? Respondeo cum Nauarro in *commentario de Usuris, num. 106.* vim, & locum habere: quoniam tamen si singula non sint necessaria ex natura rei, iure tamen scripto, & Pontificio requiruntur; quia, vel usuram, vel speciem, occasionem, & periculum usurae habent, & leges iustae sunt, quæ prohibent malum, vel quod mali speciem, & faciem gerat.

Tertio quaeritur, An praedictæ conditiones sint vbique seruandæ? Respondet Nauarrus loco citato, esse seruandas, quatenus continent id, quod iuris naturalis, vel Diuini est: at quatenus nouo iure scripto aliquid prohibent, seruari debent, vbi ipsa est vsu recepta: quia leges vim obligandi non habent, nisi vsu recipiantur; vt colligitur ex *cap. in istis. §. Leges, distinct. 4. & ex l. De quibus. ff. de Legibus.* Nam Principum constitutiones, & leges ea conditione tacite feruntur, vt conscientias obligent, si illae fuerint vsu receptae, sin minus, non obligant. Felinus *cap. primo de Treuga, & pace, num. 12. & sequentibus.* Caldernum, Archidiaconum, Panoormitanum, Cardinalem, Imolam, & Dominicum sequutus: sic etiam Nauarrus *consil. 1. num. 23. de Constitutionibus.*

Quarto quaeritur, Cur Pius Quintus constitutionem edidit de censuali contractu? Siquidem Martinus Quintus, & Calixtus Tertius duas constitutiones de eodem contractu iam ante promulgauerant: & quare Calixtus Tertius id renouauit, quod praeeperat Martinus Quintus? siquidem nihil prorsus adieci. Respondeo, in constitutione Martini Quinti & Calixti Tertii, fuerunt octo tantum conditiones decretae, quæ in censibus requiruntur.

Prima erat, vt venditor certum praedium, domum, vel possessionem, vel alia stabilia bona assignet, in quibus census constituatur.

Secunda, vt res illa sola subiecta, & obligata sit censui, non alia bona venditoris, nec ipse venditor.

Tertia, vt emptor iustum pretium soluat, videlicet, vt vnam marcham aurei emat decem, vnde decem, tredecim, vel quatuordecim marchas.

Quarta, vt statim emptor iustum pretium det venditori.

Quinta, vt liberum sit venditori censum redimere, vel in totum, vel ex parte, quando eumque voluerit.

Sexta, ne emptor obliget sibi venditorem ad extinguendum censum.

Septima, vt percunte fortuito re supposita censui, ipse quoque census finiat, & desinat.

Octava, vt res obligata censui tantum fructum reddat quotannis, quanta est annua pensio.

Has condiciones primum Martinus V. requisivit in censibus, quas deinde Calixtus Tertius renouavit, quia in dubium quidam vocare ceperant, an singula eorum essent necessariae.

Et quoniam inter scriptores post Martinum V. & Calixtum Tertium magna erat controuersia, vtrum istae condiciones omnino requirerentur ad censum: merito sane Pius Quintus declarauit, quid in hac re tenendum esset. Telle Ving. in tract. de censib. par. 2. num. 136. Natta Iuriconsultus in consil. 408. num. 19. Et 20. ait, praedictas constitutiones Martini Quinti, & Calixti Tertij, aut nunquam editas à Pontificibus, aut nunquam promulgatas fuisse, aut saltem in dubium vocari posse, an fuerint editae, vel promulgatae. Sed certe hanc sententiam merito rebellet Virginius. Primo quia in ipso iure communi continentur, vt not. in tit. de Emptione, & vend. inter Extravag. communes. Deinde, quia eas ad verbum Doctores, qui sunt postea subsequuti, reculerunt, Conradus de Contract. quest. 87. Maior in 4. distict. 15. quest. 42. & ceteri Auctores eorum constitutionum meminerunt, Couarruias lib. 3. var. resol. cap. 7. Callaneus in catalogo Glorie mundi par. 12. considerat. 19. fallent. 15. Tiraquellus lib. 1. de Retract. §. 1. Glossa 6. num. 15. Sorus, Medina, & ceteri, qui de censibus tractant.

Fuit itidem quaestio inter Auctores, an octo istae condiciones, ita approbarentur à Martino Quinto, & Calixto Tertio, vt census aliter constitutus nihil momenti, & ponderis haberet. Nam Miranda in summa Conciliorum, & alij, quos deinde sequuti sunt Nauarrus, Ioan. Baptista Lupus, & Virginius, senserunt, ita esse necessarias ad censum eiusmodi condiciones, non quidem ex natura rei omnes, & singulas, sed ex iure Pontificio in illis constitutionibus praescripto, vt census aliter institutus nullam vim haberet. At Conradus, Maior, Sorus, & Couarruias opinati sunt, Pontifices Martinum V. & Calixtum Tertium approbasse quidem censum emptionem, & venditionem, illas octo condiciones habentem, sed non condemnasse emptionem censum, si illis conditionibus ceteret. Et hinc est, vt illi Auctores census approbent aliter institutos, videlicet, creatos iuri naturali conuenienter, quamuis non iure Pontificio illatum constitutionem.

Ceterum Pius V. sua constitutione declarauit census aliter emptos, irritos esse, & inanes, tamquam fornicarios, ac ita sublata est omnis controuersia, quia Pius Quintus non solum constituit, vt seruarentur in censibus ea, quae Martinus Quintus, & Calixtus Tertius instituerant, sed etiam multa alia, quae ipse adiunxit, sine quibus nolit censualem contractum posse subsistere, nimirum in his censibus, qui instituantur, vt redimi, vel extinguantur à venditore queant: nam de his sermo est in Martini V. Calixti

III. & ipsius Pij V. constitutionibus.

Quaedam quaestiones de censibus dissoluantur.

CAPVT XX.

PRIMO quaeritur, An post Pij V. constitutionem, possit census fructuarius emi, qui in fructibus, scilicet, soluitur, non in pecunia? Respondeo posse, quia praedicta constitutio nihil de hoc censu definiuit.

Secundo quaeritur, An si census pecuniarius fuerit emptus,

possit fieri soluto in fructibus, siue rebus, non in pecunia? Respondeo, consensu emptoris, siue creditoris posse aliquid pro alio solui, non tamen eo iniuito. *l. Mutuum. §. Mutui datio. ff. de Reb. cred. Et l. Sise. §. Ait Prator. ff. de Sent. Et iud. Et l. Promissor. §. vlt. ff. de Constit. pecun.* Fingamus igitur, Titium emisse à Caio censum annuum 50. aureorum, & deinde consensu Titij Caium soluisse quotannis 50. aureos, non in pecunia, sed in domo, quam locat ipsi Titio, & quae ex locatione solet quotannis reddere 50. aureos: licet est contractus, & Caius legitimam solutionem fecit. Sed quid si lapsu temporis domus ex locatione minores, maioresque redditus quotannis afferat? Respondeo, si reuera domus ex locatione annua incipiat reddere solum 25. aut 35. aureos propter pestem, vel bella, vel ob aliam causam, tunc Caius reliquum supplet debet aliunde, quia Titius censum annuum emittit 50. aureorum: nec census est in domo constitutus, licet consensu ipsius Titij soluitur in fructibus domus: secus esset, si Titius emisset censum impostum in ipsa domo: tunc enim facta domo ex parte intrugera, ex parte censum amississet. Hinc etiam est, vt si cursu temporis domus Caij locata Titio ex locatione annua plures fructus faciat, Caius solum Titio soluere debeat quotannis 50. aureos, & reliquum, quod superest ex locatione annua sibi iura conscientia retinet, quia Titio solum debetur annuus census 50. aureorum, & domus ex locatione annua reddit 60. aut 70. aureos.

Tertio quaeritur, An solui debeat fructus iuxta pretium, quod tempore, quo emptus est census, fructus valebat, an vero secundum aestimationem, quam fructus habet tempore solutionis? Nauarr. in comm. de Vfur. nu. 120. ait fructus esse soluendos iuxta aestimationem, quam habebant tempore emptionis census, siue postea crescat, siue minuat aestimatio fructuum, quod cetera merces sic emi, & vendi soleant: fructus vero eam aestimationem habere dicuntur, quam habuerunt per decem annos ante emptionem census, vno anno cum alio computato.

Quarto quaeritur, An Titius venditor census possit totum pretium, vel partem eius mutuum dare Caio amico, vel vicino suo, ea conditione, vt ipse Caius soluat censum annuum quem Titius soluebat Seio emptori census, donec ipse Caius reddat Titio pecuniam, qua erat censum redempturus? Nauarr. in comm. de Vfur. num. 115. negat posse, quia vitia peccatum Titius admittet: daret enim Caio mutuum pecuniam, eum sibi obligando ad annuum censum soluendum, quem ipse erat alioqui soluturus, & illa obligatio est pecunia aestimabilis. At verius est, quod affirmat Virg. par. 2. de cens. num. 28. Et 29. id posse facere Titium, tum quia id passim fit, & nemo condemnatum eam, quia Titius ea pecunia, quam Caio mutuum dat, erat redempturus censum annuum: ergo potest sibi Caium obligare ad soluendum censum annuum, donec eam pecuniam reddiderit: nam, qui percipit commodum, debet onus quoque sustinere: nec Titius vlllo iure compellitur eam pecuniam Caio mutuum absque vlllo onere dare, eo quod ex huiusmodi mutuo Titius damno afficitur: ergo non vi mutui, sed ratione damni eam obligationem exigit à

Caio, et tali onere imposito.

De censu constituendo iuxta constitutionem Nicolai V.

CAPVT XXI.

NICOLAUS Quintus, gratia Alphonsi Regis Siciliae, & Neapolis, constitutionem edidit, in qua, aliqua ex parte abrogauit constitutionem Martini V. ac propterea mirum non est, si Calixtus III. aliam euulgauerit constitutionem, in qua idem penitus, quod Martinus Quintus constituerat, seruari iussit. Nam cum Nicolaus Quintus constitutioni Martini Quinti derogasset, Calixtus Tertius constitutionem Martini Quinti restituit. Nec hi Pontifices sibi contrarij fuerunt: quia Martinus V. constitutionem suam uoluit in Germania seruari; postea uero Nicolaus Quintus, rigorem constitutionis Martini Quinti temperando, uoluit, ut in regno Siciliae, & regno item Neapolitano possent census benignius, & mitius institui: ac deinde Calixtus Tertius constituit, ut id seruetur saltem extra Siciliae, & Neapolim, quod Martinus V. decreuerat.

Primo quaeritur, Quot condiciones in censibus requiratur constitutio Nicolai Quinti? Respondeo, in primis constitutionem hanc ad uerbum haberi apud Follerium de censuali contractu, statim in principio, & apud Ioannem Baptistam Lupum de usuris, commentario secundo. §. 2. num. 8. & apud Auctorem Coronae Confessorum par. 2. cap. de censib. num. 11.

Deinde in hac constitutione Pontifex Nicolaus V. primo concedit incolis, & habitatoribus locorum in regno Siciliae, & Neapolitano, ut possint census instituire in rebus suis, & facultatibus, & emolumentis earum.

Ut possint obligare censui omnia, & singula bona immobilia, & quaecunque alia iura, obligationes, & actiones, promissiones, stipulationes, & suas personas.

Tertio, ut possint instituire census in suis domibus, possessionibus specialiter, vel etiam generaliter in omnibus bonis, redditibus, emolumentis, iuribus, & alijs rebus suis.

Quarto concedit, ut census annuus uisus aurei possit emi decem aureis, & non minori pretio; ac proinde ut census annuus decem aureorum ematur centum aureis. Hac in illa constitutione Nicolai V. in quibus derogatum est Martini V. Constitutioni.

Secundo quaeritur, Quo modo condiciones, quas in censibus requirit constitutio Nicolai V. libere sint ab omni uisura peccato: Ioannes Baptista Lupus in tract. de usuris, commentario 2. §. 2. num. 84. & sequentibus, dicere non dubitauit, Constitutionem Nicolai V. editam anno 1432. esse ualde periculosam, & suspectam, & materiam praebere hominibus, ut census iniquos, & usurarios instituant, ac proinde merito esse sublatam.

Sed certe ergo non uideo, quo modo id tolerari queat: nam quid est aliud, nisi dicere, errasse Nicolaum V. qui talem constitutionem promulgauit, & concessit, ut in regnis Siciliae, & Neapolitano census constituerentur iniqui, & usurarij? Siquidem illic census instituantur iuxta formulam in constitutione Nicolai V. praescriptam, ac traditam. Quare id nulla ratione dici potest, quoniam condiciones, quas Nicolaus V. requirit, cum iure naturali, & diuino conueniunt, quamuis dissentiant a speciali iure, quod Martinus Quintus, & post Nicolaum Quintum, Calixtus III. & Pius V. tradiderunt.

Sed iam rationes uideamus, quibus Ioannes Baptista Lupus suam sententiam, ut putabat, comprobabat. Primum, personalis census, inquit ille, approbans, quem tamen Pij V. constitutio, ut generatim, & uisuramque condemnat.

Deinde, quia Nicolaus Quintus concedit, ut possit census institui generatim in omnibus bonis uenditoris: ac

natura censualis contractus postulat, ut census imponatur in re certa uenditoris, & Pius V. Martinus V. & Calixtus III. definerunt, ut uenditor rem certam censui subieciat, & obliget, non generatim omnia bona.

Tertio, quia in constitutione Nicolai Quinti conceditur, ut omnia bona uenditoris, omnia scilicet iura, actiones, redditus, obligationes, proprietates, & denique ipsa persona sit obligata censui; quod omnino pugnat, non solum cum Pij Quinti, Martini Quinti, & Calixti Tertij constitutionibus, sed etiam cum ipsa natura censualis contractus.

Quarto, quia in hac constitutio se permittitur, ut annuus census uisus aurei possit emi decem aureis, cum tamen passim emi soleat tredecim, aut quatuordecim aureis. Virginius tract. de censib. par. 3. num. 43. sentit constitutionem Nicolai Quinti esse omnino abrogatam in ijs omnibus, in quibus ea est Pij V. constitutioni contraria. Sed dicendum est in primis, teste Auctore Coronae Confessorum par. 2. cap. de censuali contractu, num. 25. Gregorium XIII. concessisse, ut in Regno Siciliae, & Neapolis, cum census instituantur, seruetur constitutio Nicolai V. nihil obstante constitutione Pij V. dummodo certa res immobiles, & frugifera a uenditore designentur, quae censui supponantur; & postea omnia bona uenditoris obligentur creditori, & liberum sit uenditori censum redimere, quando uoluerit, & in ceteris pacta seruentur iuxta constitutionem Nicolai V.

Ad primum illud argumentum Ioannis Baptistae Lupi, Respondeo, censum personale iure naturali non esse damnatum, sed iure speciali in constitutionibus Calixti Tertij, Martini V. & Pij V. ut superius ostendi. Item Nicolaus Quintus non approbat censum personale, sed solum dicit in censu reali uenditoris personam obligari, non quidem proxime ratione sui, ac si esset censui supposita, & subiecta, sed ratione rei, quam censui addicit. Ita ut lege euictionis teneatur, hoc est, si res obligata censui fuerit euicta, tanquam aliena, vel alteri obligata, uenditor cogatur vel pretium emptori reddere, vel censum in alia re certa constituere.

Ad secundum, falsum est, esse contra naturam censualis contractus, ut census generatim in omnibus bonis uenditoris imponatur, ut putabat Lupus: solum ex hac constitutione fit, ut census constitutus sit firmior, ac tutior, ac proinde sit plus aestimandus.

Item meo iudicio Nicolaus Quintus non exigit, ut uenditor in suis omnibus bonis censum instituat, sed ut sua bona ita obliget, ut si res supposita censui sit euicta, uenditor censum in alijs rebus imponat, si minus, pretium restituat. Et hoc est, quod Gregorius XIII. concessit Siculis, & Neapolitanis, uidelicet, ut certas res designent, quas censui subieciant, & nihilominus generatim sua omnia bona obligent.

Ad tertium, dicimus minime pugnare cum natura censualis contractus, ut census instituantur in alijs censibus, vel redditibus, cum perpetui sunt, dummodo tamen si res alteri censui obligata, de nouo obligetur, id fiat consensu eius, qui censum emerat, & Communitates liberae, siue Republicae, Reges quoque, ac Principes consueuerunt census imponere in ius redditibus annuis. Quod etiam Nicolaus Quintus concedit, ut possit uenditor censui obligare rerum suarum proprietates, iura, & emolumenta: non ita accipiendum est, ut possit census institui in sola proprietate rei, omni domino uili remoto: tunc enim proprietates non est quid fructiferum: sed eo tantum spectat mens Pontificis, ut potestatem faciat uenditori censui obligandi omnia bona sua, puta rerum proprietates, iura, & commoda.

Ad ultimum, Miror sane Ioannem Baptistam Lupum dicere, pretium esse iniquum, cum census uisus auroi ematur decem aureis. Nam in constitutionibus Martini Quinti, & Calixti Tertij dictum faenit, inter alia unam aurum emi posse 10. vel 11. vel 13. vel etiam 14. marchis. Unde quamuis

Romæ, & in Hispania, & Gallia census viuis aurei ematur 14. vel 13. aureis; in Sicilia tamen, & Neapolitano regno emitur decem, minori quidem pretio, sed non iniquo. Nusquam tamen (nisi fallor) permittitur, ut census viuis aurei ematur minori pretio, quam decem aureis.

De alijs censibus annuis, qui vulgo in Italia Montes, videlicet, pecuniarij vocantur.

CAVTV XXII.

ANTEQUAM census annuos, qui dicuntur montes pecuniarij, explico, generatim agere instituo de alijs montibus pecuniarijs, qui Pietatis nomen habent. Sunt enim tria genera montium pecuniariorum. Nimirum ij, aut sunt motes gratia communis pietatis, ad mutuandum egentibus erecti: aut sunt montes, in quibus pecuniæ deponuntur, vel quibus pecuniæ mutuo dantur à civibus: aut reuera sunt montes, qui pecunia venduntur, & emuntur. De his omnibus montibus tractavit Siluester in verbo *Vsuras*. Thomas Boninsegnus in tract. de montibus, Philarchus de Officio Sacerd. lib. 3. cap. 19. 20. & 21. Spectatim vero de montibus Pietatis egerunt Caiet. in Opusculis, tom. 2. tract. 6. Medina de Rob. per *vsuram acquisit. quasi* 10. Iacobus Naglancus in Opusculo de monte Pietatis, Sotus lib. 6. de Iustitia, & iure, quest. 1. art. 6. Nauarrus in Manuali cap. 17. num. 213. & in commentario de *Vsuris*, num. 56. de alijs montibus tractarunt Laurentius Rodulphus in tract. de *Vsura* par. 3. num. 12. & sequentibus, S. Antoninus par. 2. tit. 1. cap. 11. & Nauarrus consil. 17. de *Vsura*.

Primo itaque agendum est de montibus Pietatis: nam questionis dubia est, An hi montes careant omni usura peccato: Huiusmodi montes instituuntur in hunc modum. Titus, verbi gratia, Princeps, vel vir opulentus, vel aliqua Respublica, ex arario publico, vel largitionibus priuatorum hominum, donat, vel testamento, vel extra testamentum certam aureorum summam civitati, vel populo, ea lege, ut ex illa aureorum quantitate mutua detur pauperibus pecunia indigentibus, & idoneum à singulis mutuatarijs pignus accipiatur, ea itidem conditione, ut singuli, quibus mutuum datur ultra sortem, aliquam pecuniam soluant; maiorem, aut minorem, prout maiorem, minoremque pecuniæ quantitatem mutua acceperint: quam pecuniam solvunt, ut ex ea debitum stipendium reddatur ministris, qui montis curam habent; hoc est, qui curant accipienda pignora, asseruanda, restituenda, vel vendenda, opportuno tempore, si fuerit opus; quique in libellis, siue tabellis debitorum nomina describunt, & quantum quisque pecuniam mutua acceperit. Pecuniarum aceruus, unde pauperibus quid mutuum datur, mons dicitur per metaphoram, quia est pecunia in aceruum congesta.

Tres itaque huiusmodi montium leges sunt: Prima, ut ex ipso pecuniarum aceruo, cuilibet indigenti mutui dari possint decem aurei, quos soluere debeat ad annum, vel summum ad biennium.

Secunda, ut qui mutuos nummos accipit, det monti pignus idoneum, quod statim vendi queat, si ipse statuto tempore debitum non soluat, & ex pretio pignoris mons partem sibi debitam accipiat, & reliquum habeat Dominus pignoris.

Tertia, ut ex pecunijs, quæ ultra sortem monti proveniunt, solvantur omnes impensæ, quæ necessario sunt ad montem tuendum, & conservandum. Nam mons iste indiget multis ministris; item conducit, aut emit arces, in quas conveniunt ministri, asseruantur pignora; & continentur arce, in quibus pecunia conduntur, & reponun-

tur libri, in quibus omnia necessaria describuntur.

His positis, quæritur iam, An montes hisce legibus, & conditionibus erecti, & instituti, sint liciti: Olim ante Concilium Lateranense, sub Leone X. congregatum, magna fuit controuersia, non solum inter Iuris civilis, & Canonici interpretes, sed etiam inter Theologos de hac re, ut dicitur in eodem Concilio sub Leone X. sessione decima: quæ quidem controuersia vsque ad Caietani, & Siluestri tempora duravit.

Fuerunt igitur tunc temporis duæ sententiæ; vna asserentium, in prædictis montibus usuram committi, quantum singuli eorum, qui à monte mutua pecuniam accipiunt, ultra sortem aliquid solvere coguntur. Ita sentit Caietanus, cuius sententiam sequutus est Sotus lib. 6. de Iustitia & iure, quest. 1. art. 6. & rem esse dubiam dicit Siluester verbo *Vsuras*, quest. 4. Anunt enim, à mutuatarijs nihil præter sortem esse exigendum, & accipiendum, & ex pecunijs ipsius montis impensas, quæ sunt, esse solvendas.

Quod si illis obijciat, inde futurum, ut mons ipse pauperum minuarur, decreseat, & in totum absumatur, & evanescat, quod magno erit detrimento pauperum, & aliorum mutua pecunia indigentium. Respondent, eum, qui montem constituit, si velit, ut duret in perpetuum, relinquere debere aliquid ultra ipsam pecuniarum summam, ex quo stipendium ministris debitum reddatur, & impensæ necessariae solvantur.

Probant autem illi Auctores, in his montibus usuram contineri. Primo, quia mons, hoc est, qui montis curam habet, ex mutuo luctum exigit, & accipit.

Deinde, quia aliqui priuatis hominibus fas esset certam pecuniam summam deputare ad dandum mutuum pauperibus, ea lege, & pactione, ut ipsi pauperes aliquid amplius forte soluant, unde illa pecuniæ summa conuectur.

Postrema, quia is, qui mutuum dat, eo ipso debet id officij gratis præstare, & obire: aliqui mutua pecuniam non det.

Secunda sententia est communi consensu recepta, nulla usura labe infici prædictos montes. Ita Theologi, & Iuris Canonici, & Civilis interpretes, qui post Concilium Lateranense sub Leone X. scripsere de *Vsura*, Medina, Nauarrus, Thomas Boninsegnus, Philarchus, & Ioan. Bapt. Lupus, & alij, locis supra citatis.

Reuera in hac questione nunc esse nulla potest dubitatio: sunt enim tales montes approbati, & confirmati Pontificijs diplomatibus, ut refert Nauarrus *heco citato*: immo, ut testatur Concilium Lateranense sub Leone Decimo, à Paulo Secundo, Sixto Quarto, Innocentio Octavo, Alexandro Sexto, Julio Secundo editæ sunt constitutiones, quibus tales montes sunt approbati; & denique in Concilio Lateranensi sub Leone Decimo, sessione decima, extat constitutio, quæ incipit, Inter multiplices, qui approbantur, & in ea referuntur, quæ diximus, leges, conditiones, & onera.

Mihi itidem valde improbanda videntur, quæ de hac questione Caietanus, Siluester, & Sotus tradiderunt. Caietanus quidem ait, Pontificijs Constitutionibus approbati Pietatis montes, sed generatim, non spectatim, hoc est approbati, si in eis apponantur conditiones, & pacta debita, & licita. Contra hoc est, quod in Concilio Lateranensi, loco iam allegato, approbantur montes pietatis erecti cum prædictis conditionibus, & pactis: nam ibi habetur expresse ea conditio, quam Caietanus usuram appellat: ut, videlicet mutuatarij aliquid ultra sortem soluere debeant.

Accedit, quod ibi approbantur tales montes, ad dubitationes animorum tollendas, quæ erant inter Theologos de eorum montium æquitate: at tota difficultas erat de prædictæ Constitutionis iustitia: ergo in Concilio ea conditio approbatur, quam ut usuram Caietanus condemnat. Respondet Caietanus, non omnia

illius Concilij decreta fuisse vsu recepta. Sed responsio non valet, quia solum potest locum habere in penis, censuris, & aliis iuris humani decretis, quae Concilium constituit, & edidit. At quaestio, vtrum praedicti montes liciti sint, est quaestio fidei, & morum. Ergo cum in Concilio definitum sit licitos esse eiusmodi montes pietatis, nemo potest absque periculo oppositum affirmare. Immo ibi excommunicationis lata sententia constringitur, qui oppositum praedicare, & disputare verbo, vel scripto ausus fuerit.

Præterea Sotus multo magis in hac parte mihi videtur notandas, & dum ait, huiusmodi quaestiones ad fidem minime pertinere. Quia Concilia, inquit ille, & Pontifices, nequeunt aliud definire, & tamquam dogma fidei, nisi ex sacris litteris, vel traditionibus colligendo. Ad fidem, inquit, pertinet, an vsura sit licita, nec ne, quia id potest ex sacris litteris concludi: sed non est quaestio fidei, nec possunt Romani Pontifices, aut Concilia decretae spectant, vtrum hic, vel ille contractus sit vsurarius, an non: quoniam hæc quaestio solum ad Philosophum moralem spectat. At profecto hæc in re Sotus vehementer excelsit. Nam si hoc verum esset, ad Ecclesiam non pertineret statueri, vtrum hoc, vel illud opus sit bonum, an malum. Pontifices itidem, & Concilia non raro statuunt hoc, vel illud esse fas, vel nefas. Adde his, quod, positus ut principis, quæ sacræ litteræ tradiderunt de vsura, necessario, & euidenter concludi potest hunc, vel illum contractum vsurarium esse. Respondet Sotus, in Lateranensi Concilio non esse, tamquam dogma fidei definitum, prædictos montes esse ab omni vsura liberos esse; quia Caietanus in eo Concilio interfuit, & tamen postea scripto tradidit, tales montes vsurarios esse. Sed hoc nihil impedit, quia quamuis Caietanus, qui ei Concilio Lateranensi interfuit, oppositum tradidit, ac senserit, tamen contra Concilium est eius sententia, ac proinde merito deservenda. Deinde Sotus respondet, in Concilio, & in litteris Pontificiis solum approbati pactum, quo mutuatarij præter sortem, aliquid soluere coguntur, gratia custodum, & ministrorum montis curam habentium: hoc est, vt interpretatur Sotus, causa obligationis, quæ ministri montis dare mutuum pecuniam pauperibus debent, quemadmodum, inquit, Titius si sese pauperibus obligaret ad damnum mutuum, quotiescumque ipsi petierint, pollet ratione eiusmodi obligationis aliquid exigere. Sed reuera falsò Sotus interpretatur verba Concilij, & Pontificum, qui manifestè, & clare approbant conditionem, quæ aliquid vsura sortem à mutuatariis accipiunt, vt ex eo debiturum stipendium soluatur ministris pro eorum opera, & labore, & vt inde montis damna restanciantur, & quæ sunt impense, compensentur.

Sed ad argumenta Caietani, & Soti respondeamus breuiter: & ad primum quidem, dicimus, id quod singuli mutuatarij præter sortem monti reddunt, non dari ratione mutui, sed damni emergentis: alioquin enim mons ipse paulatim desereret, nec custodes, & ministros haberet, qui eum tuerentur incolumem, & conseruarent.

Ad secundum, si is, qui mutuum dat, destinat pecuniam mutuum dandam pauperibus, retinendo penes se dominium illius toto eo tempore, quo eam destinat, & parat ad mutuum dandum, nihil reuera vsura sortem poterit à mutuatario exigere, vt inde illam pecuniam summam, quam mutuum dandam destinauit, integram conseruet: suis enim impensis, & sumptibus conseruare debet, quia dominium ad pauperes non transfuit, sed sibi retinet, & sicut nuda suo eam destinat ad dandum mutuum pauperibus, sic potest arbitrari suo in alios vsus impendere, potest quoque quando voluerit, eam repetere tamquam rem suam, neque enim vilius in ea pauperes acquirunt. Secus verò est de eo, qui montem pietatis erexit, & fundauit: nam absolute donauit pecuniam, quam in montem contulit, nec potest eam repetere, nec ex monte deducere, quia facta est iam pecunia communis pauperum: vt ex ea mutuum petant, & accipiant: quare pauperum est, non eius, qui pecuniam dedit, montem conseruare. Is itidem, qui commodum per-

cipit, onus quoque sustinere compellitur. Tertium soluitur argumentum, dicendo, eum, qui montem constituit ex suis pecuniis, non esse amplius pecuniarum dominum erecto monte, ac proinde non esse ipsum, qui mutuum pecuniam dat, sed montem ministerio, & opera eorum, qui curam eius habent. Mons autem communis est pauperum, ac proinde custodes, ac ministri montis, administrationem, non dominium habent: & penes pauperes dominium est, & proinde ipsorum interest montem saluum, & integrum tueri.

Secundo quaeritur, cui accrescat id, quod singulis quibusque annis superest ex pecunia, quam vsura sortem mutuatarij soluunt. Finge singulos mutuatarios, præter sortem soluere tria, habità ratione centum mutuo acceptorum, & quia ad stipendia ministrorum, & ceteras impensas quæ sunt, solum sufficit, si duo mutuatarij soluunt: factum est, vt ad exitum anni magna pecunia superest. Quaeritur iam, an illa accrescat monti? Rario dubitandi est, quia eo ipso, quod accrescit monti, accrescit pauperibus. Respondet, non posse monti accrescere: neque enim mons potest locupletari, & augeti ex lucris vsura sortem acceptis, quia eiusmodi lucra debentur, vt ex eis ministri stipendium suum habeant, & impense necessaræ soluuntur: ergo quod superest, nequaquam monti debetur. Quæres, cui sit restituendum id, quod superest? Respondet, si creditores certi essent, & noti, eis restitui debere: at quia certò sciri nequit quinam sint creditores, cum sint plurimi, & ignoti, dandum est pauperibus, siue in pios vsus erogandum. Et cum ipse mons sit pietatis opus, eo ipso id sibi retinere potest, tamquam in pios vsus erogatum. Si roges, an quando custodes & ministri montis experientia cognouerunt, vnum quotannis superesse ex tribus, quæ singuli mutuatarij soluere coguntur, abstinere debeant in posterum à petitione illorum trium? Respondet, si per aliquot annos id certa experientia cognouerint, abstinere debere, siquidem ad omnes montis impensas sufficit, si duo tantum singuli mutuatarij soluunt: at verò, quia montis impense singulis annis pares non sunt, sed aliquando minores, omnia computari debent, & habenda est ratio maiorum impensarum, quæ aliquando fiunt, vel certe futuræ probabiliter creduntur.

Tertio quaeritur, An possit ciuitas, siue Respublica libera, siue Princeps suos subditos compellere, vt singuli aliquid conferant in montem? Respondet, posse: nam potest cogere ad dandum mutuum, immo ad dandum simpliciter. Sit uellet in verb. *Vsuras. quest. 1.* tempore enim famis, & penuriae possunt diuites officio iudicis, & magistratus compelli ad dandum, vel absolute, vel mutuo, quæ sunt pauperibus necessaria ad vitam: tunc namque cibaria sunt omnibus indigentibus communicanda. *Glossa in cap. Sicut h, in verbo Esurientem. Dist. 47. ex l. 2. §. Cum eadem. ad finem. ff. Ad legem Rhodiam, de Lictu.* sic potest Respublica edicere, ne quis emat plus, quam opus habeat ad suam indigentiam subleuandam, ne aliis res sint cariores. *l. 1. C. de Episcop. audient. & vt quisque mutuum det, vel vendat frumentum. l. 1. C. Vt nemini liceat in emptione speciei se excusare, libro 10.*

Quarto quaeritur, An liceat montium administratoribus pecunias accipere ab his, qui eas in montem conferunt eà lege, vt qui conferunt, recipiant quatuor, vel quinque quotannis, & deinde administratores dent mutuum pauperibus, eà conditione, vt aliquid præter sortem reddant, vnde satisfaciat his, qui pecuniam summam in montem contulerunt: ita vt è mutuatariis quisque, si v. g. centum marca receperit, soluere cogatur præter centum, septem, ex quibus duo, vel tria accipiat mons, vt ministri debitum stipendium soluat, & quatuor, vel quinque reddat singulis eorum, qui centum in montem transfulerunt ad mutuum dandum pauperibus. De hac re magna fuit olim altercatio inter Theologos Dominicanæ, & Franciscanæ familiae, & Theologos Augustiniani instituti, & Ordinis, vt refert S. Antoninus *part. 2. tit. 1. cap. 11.* Dominicani siquidem, & Franciscani affirmabant hoc esse licitum, Augustiniani ve-

rò negabant. Sed postea communi consensu est recepta sententia afferentium, id esse licitum, quodcumque is, qui in montem pecunias conferunt, ita dant, ut amplius repetere non possint: quamvis liberum sit montium administratoribus eas pecuniarum summas reddere. Ita Syluester *vsura* 5. q. 2. Ioan. Baptist. Lupus, in *tract. de vsur. Comment. 3. §. 1. num. 84.* vbi citat Laurentium Rodolphum de *vsur. part. 3. num. 12. & seqq.* Lupum *Allegat. 137. numer. 1.* Alexandrium in *l. Item, quia §. 1. numer. 2. ff. de Pañis*, & Panormitanum e. *In ciuitate de vsur. ad finem.* Et reuera ita dicendum videtur: quia nulla vsura committitur ex parte ciuium, suarum pecuniarum summas contribuentium in montem, vel ex parte eorum, qui montis administrationem habent. Non quidem ex parte ciuium, quia illi suas pecunias mutuas non dant ciuitati, vel monti, quoniam eas repetere amplius non possunt, quamvis liberum sit ciuitati, vel monti eas reddere, quodcumque voluerit. Emunt igitur ciues censum, siue redditum annuum, & ideo centum aureos singuli tantum pretium numerant, ut quotannis recipiant quinque, vel quatuor. Et huiusmodi census, quos singuli ciues emunt, alicubi dicuntur loca montis, alicubi vero portiones, siue partes montis. Hos item census annuos constituit ciuitas, vel mons in suis bonis, hoc est in suis annuis redditibus, qui sunt perpetui. Nulla itidem vsura committitur ab his, qui montis bona administrant, quia tametsi exigunt à singulis mutuatariis aliquid præter sortem, hoc est, quamuis exigant quatuor, vel quinque præter centum muria data; id tamen non exigunt ratione mutui, sed damni, quod mons ipse patitur: nam ciuitas, vel mons sese obligat, ad soluendum annum censum quatuor, vel quinque auroreorum ei, qui centum aureos in montem contulit. Quia igitur mos erectus, & institutus est gratia pauperum, ut illis indigentibus mutuas pecunias det, iure suo exigat quatuor, vel quinque aureos ultra sortem à quolibet mutuatario. Querens, an ciuitas, Respublica, vel Princeps volens redimere census annuos in suis bonis impositos, possit ex pecuniarum summa, quam habet destinata, & paratam ad census perimendos, montem erigere causa pauperum mutuo indigentium, eo pacto, ut mutuatarij soluunt censum annum, quem censum alioqui ciuitas soluebat quotannis? Respondeo posse: nam potes tu, v. g. Caio dare mutuos aureos centum, quos paratos apud te habebas ad reddendum censum, ita ut tibi Caio obliges ad soluendum quotannis illi censum, quoad sortem principalem, puta centum, ille tibi reddiderit, libera tamen facultate illi relicta, ut reddat centum, si velit; sin minus, sibi habeat, quandiu ipsi placuerit: tunc enim quod Caio imponis, non est vi mutui, sed ratione damni quod patris. Rogabis deinde, an mons Pietatis, postquam est constitutus, possit augeri ex summis pecuniarum, quas in monte priuati homines sua sponte conferunt ea lege, ut quatuor, quinqueve quotannis recipiant, quia centum in montem contribuunt? Respondeo, posse, dummodo, qui pecunias conferunt, non eas mutuas dent, sed tamquam pretium, quo census annuos in montis redditibus constitutos emunt.

Quinò queritur, quid sit dicendum de montibus Pietatis in quibusdam Italiae oppidis erectis, & institutis, puta, his conditionibus, & legibus. Prima, ut quicumque voluerit, suas pecunias apud montem deponat, repetiturus, & accepturus eas quodcumque voluerit: & qui deponunt, vocantur creditores montis. Secunda, ut ex redditibus, quatuor, vel quinque quotannis reddantur ei, qui centum apud montem deponunt: & deinde mons, hoc est administrator bonorum montis, mutuas dat pecunias indigentibus, & à singulis ultra sortem, v. g. centum, exigat septem, ex quibus duo, vel tria impendit in stipendia, quæ debentur custodibus, vel ministris montis, & in certas impenfas, quæ in monte fiunt; quatuor vero, vel quinque accipit ad soluendum censum annum ei, qui centum apud montem deposuit.

De hac questione Nauarrus in *Consil. 17. de vsur.* & Thomas Boninignus in *tract. de Montibus cap. 4. & seqq.*

Philarchus de *Offic. Sacerd. libr. 5. cap. 20.* Reuera difficile est duas huius montis conditiones ab vsuræ peccato liberare, & tamen tales montes instituti perhibentur esse Florentiæ, Veronæ, & Vincentiæ, & alibi, & apud eos montes dicuntur pecunias deponere, non solum laici priuati, sed etiam laicorum sodalitates, clericorum collegia, religiosorumque conuentus. Et tota difficultas in duobus consistit, primo, quod qui pecunias deponunt, non tamquam pretium dant, quo census annuos emant, sed iure, & proprie deponunt, quia dant ea conditione, ut repetere quando voluerint, possint. Ergo mutuum est, siue depositum ex parte eorum, qui dant, ac proinde lucrum quod præter sortem accipiunt, vsurarium videtur esse. Est igitur dubia questio, an vsuram admittant, qui pecunias suas apud montem deponunt.

Secundò queritur, An montis administratores in vsuræ peccatum incurant, cum mutuum dant pecuniam pauperibus ea conditione, ut præter sortem recipiant à singulis quatuor, vel quinque, ut soluunt ijs, qui centum in montem contulerunt? Quidam illud primum excusant, quoniam huiusmodi lucrum acquiritur nomine, & iure donationis, quia administratores montium ingenne profitentur se id iuueni donate ijs, qui pecunias deponunt. At enim hæc protectio non est legitima excusatio, nam sic is, qui mutuum cum vsuris dat, liber esset ab vsura, cum mutuatarius dicat se sponte promittere, & soluere vsuras. Deinde nullo modo est in his donatio, quoniam hæc gratis, & liberaliter fieri debet, at mutuatarius soluit vsuras necessitate, non gratis. Accedit, quod donatum esse non potest id, quod ex iustitia soluitur; at mortis administratores ex iustitia reddunt, eo quod iustitia id soluitur, quod reddunt ex pacto, siue ex causa: at montis administratores pactum inueniunt, quoniam statutum est, ut quicumque apud montem deposuerit centum, recipiat quatuor, vel quinque. Ergo cum postea soluunt quatuor, aut quinque deponenti centum, soluunt ex pacto. Quemadmodum si ego tecum pacifcor: Si in Capitolium ascendens, dabo decem, ex iustitia debeo, & soluo decem, si tu in Capitolium ascendisti. Alij vero dicunt nullum peccatum fieri, quia dant pecunias qui lucrum accipiunt ratione lucri cessantis, non mutui. At enim sic ab vsuræ peccato liberari non possunt omnes, qui pecunias apud montem deponunt, quia non omnes erant alioqui negotiaturus, ac proinde nec lucraturus. Sunt qui sentiunt, eos, qui pecunias conferunt in montem, tres cum ipso monte contractus inire. Nam dant pecunias in societatem, quia talium montium administratores solent pecunias in negotiationem mercatoribus dare. Deinde qui deponunt pecunias, inueniunt secundum contractum, quo mons ipse suscepit periculum pecuniarum, & tamquam mercedem oneris, & periculi suscepti recipit quatuor ex centum sibi datus, ac proinde, qui deponunt pecunias, cum ex centum possent lucrari negotiando duodecim, soluunt monti suscepti periculum, quatuor. Tertius contractus est, quo pacifcentur cum montis administratoribus, ut certam lucri partem eis ex negotiatione reddant, & reliquam partem sibi sumant, ut in montem conferant. Caterum nec sic quidem vsuræ crimen effugere queunt, qui pecunias deponunt. Quid enim si montes suas pecunias negotiationi non exponant? Quid, quod Sixti Quinti Constitutione omnino prohibetur, ne societas contrahatur ea conditione, ut salua sit sortis, & certa lucri ex negotiatione pars? Quare dicendum existimo, fas non esse his, qui pecunias deponunt, lucrum exigere, quia reuera pecunias in mutuum, vel depositum dant: quapropter nisi lucrum recipiant ratione eius quod sua intese, hoc est, vel lucri cessantis, vel damni prouenientis, vsurarium est, & ex hac parte montes non damnantur, quia ipsi vsuras soluunt, & non exigunt, nec accipiunt: quamuis montium administratores pacto promittant se ex redditibus montis soluturos quatuor, vel quinque ei, qui centum apud montem deposuerit, nihil mali faciunt, quia solum necessitate promittunt se vsuras soluturos, nec inuitant alios ad vsuras. Qua-

re in, qui deponunt pecunias, suæ conscientie consulere debent, ita ut si reuera, quia in montem suas pecunias conferunt, à negotiando, & lucrando desistunt, tunc possint vitia sortem aliquid exigere ratione eius, quod sua interest, si vero negotiatur, & proinde lucrari non erant, debeant omnino esse contenti restituere sibi sorte principali abique lucro, alioqui pecunias non dent.

De secundo verò, An vitia peccatum committant administratores montium, quatenus mutuo dant pauperi centum, & ab eo exigunt quatuor, vel quinque, ut soluant creditori, qui centum contulit in montem, Dicendum arbitror, nullum vitia peccatum admittere, quia id lucri non accipiunt ratione mutui, sed damni emergentis, videlicet, ut ea quatuor, vel quinque soluant creditoribus, quibus promiserant. Nam si creditor, quia tu illi debitum non soluis, vitia solvere compellitur, tu debes illum immenem seruare.

De secundo genere montium.

CAPVT XXIII.

ALTERVM genus montium in Italia, & præsertim Romæ maxime vsitatum est; quorum vis, & substantia in hoc posita est: Princeps, vel Respublica libera ex vectigalibus, tributis, & aliis prouentibus, siue commodis annuos redditus percipit, & aliquando novos redditus instituit, quia noua vectigalia, tributa, & pensiones in rebus certis constituit. Et quia huiusmodi redditus à subditis minutim per partes soluitur, solet Princeps, vel Respublica ingentem pecunie summam, & veluti aceruum constituere, ut eum, vel totum simul, vel per partes vendat, quæ summa, quia est maxima, & vnus eam non potest integram emere, diuiditur in multas partes æquales, ut v. g. in octoginta, centum, & eo plures, quorum singule respondent partibus reddituum annuorum, & huiusmodi partes emuntur à priuatis hominibus, quorum quisque pecuniam dat Principi, siue Republicæ tamquam pretium, quo emit partem illorum reddituum. Immo fieri potest, & contingit interdum, ut vnus emit totam summam, qua aestimantur redditus annui, & deinde ipsam per partes diuisam pluribus vendat. Hæc igitur pecuniarum summa instituta in redditibus annuis Republicæ, vel Principis, dicitur vulgo, mons, quia est veluti quidam pecuniarum aceruus, cuius singule partes vocantur loca montis, & qui eas portiones emunt, appellantur emptores locorum montis: nam singuli emunt ius exigendi certam partem ex illo monte, hoc est ex illa reddituum annuorum summa. Et hi montes aliquando vocantur hominibus terræ, ex quibus redditus percipiuntur, gratia exempli, mons farinae, vini, salis, catinum. Aliquando nominantur à causa, ob quam instituntur, ut mons redemptionis captiuorum, scilicet, pietatis, fidei. Aliquando ab auctore, qui montem crexit, & instituit, ut mons Pius, Sixtus, Iulius.

Primo queritur, Ad quod genus contractus huiusmodi montes reducantur? Respondeo, ad censualem contractum, quoniam reuera priuati dant pecunias Republicæ, vel Principi, emunt pensiones annuas: & ipse census annuus, qui emitur, est institutus in redditibus annuis Principis, antiquis, vel nouis.

Secundo queritur, Quot sint genera huiusmodi montium? Respondeo multa esse: sunt enim montes, qui vulgo vacabiles dicuntur, alij non vacabiles. Montes vacabiles sunt, quando cumque pensiones empta à priuatis, vacant ipsorum obitu, & redeunt ad Principem: qui iterum vendit eas. Montes non vacabiles sunt, quando non vacant huiusmodi pensiones morte emptoris, sed transiunt ad hæredes ipsius. Item sunt montes, qui dicuntur vulgo Redimibiles, alij non redimibiles. Redimibiles sunt, quando Princeps liberam habet facultatem reddendi pretium quod accepit, ac proinde redimendi annuam pensionem, quam

vendit: sed emptor ius non habet repetendi pretium Montes non redimibiles sunt, quando Princeps ex pacto sibi ius, & facultatem ademit restituendi pretium, ac proinde censum extinguendi. Primi generis montes sunt frequentiores magisque vitati; omnes tamen dicuntur perpetui, quia etiam priores extinguunt, & redimi queant, ob eam tamen causam, quod liberum est Principi eos non redimere, ideo vocantur perpetui, quia nullo certo tempore finiuntur.

Tertio queritur, Quales sint horum montium conditiones? Respondeo tales, quales in censibus requiruntur.

Prima est: ut instituantur in veris redditibus annuis Republicæ, vel Principis: nam interuenit emptio, & emptio, rei alicuius debet esse.

Secunda conditio dictorum montium est: ne plura loca siue portiones vendantur, quam mons ipse contineat.

Tertia, ut si mons sortuito in totum, vel ex parte pereat, pereant etiam ex toto, vel ex parte loca empta. Dicimus (sortuito) quoniam secus esset, si culpa Principis pereat.

Quarto queritur, Quod sit iustum pretium, cum horum montium annua pensiones venduntur, vel emuntur? Respondeo: quando montes sunt vacabiles, pretium est minus, quam sit, quando non sunt vacabiles. Nam in montibus vacabilibus, qui centum aureos dat, emit pensionem annuam vndecim, vel decem, vel nouem aureorum: in cæteris verò, qui centum dat, emit pensionem sex, vel quinque aureorum. Ratio vtriusque est, quia partes emptæ in montibus vacabilibus vacant obitu emptoris, ac proinde emptores maius periculum subeunt, & ius magis incertum, & dubium emunt. Item, quando montes redimi nequeunt, multo maius pretium datur, quam sit, cum montes redimi queant. Datur enim pretium duplo maius, eo quod Respublicæ, vel Principi adimitur facultas redimendi pensiones, quas vendidit.

Quinto queritur, An quando tales montes sunt erecti, & instituti, emptores possint suum ius alteri vendere, sicut possunt ad hæredes illud transmittere, quando non sunt vacabiles montes? Respondeo, in hisce omnibus montibus auctoritate Republicæ, vel Principis datur facultas emptori, ut suum ius alteri vendat, & solent emptores aliquando plura, aliquando minoris vendere: quod tuta conscientia fit, quia preta variantur, ita ut vel augeantur, vel minuantur communi estimatione hominum.

Sexto queritur, An quando primus emptor suum ius alteri vendidit minoris, debeat Princeps, si eam pensionem redimat, reddere secundo emptori totum pretium, quod accepit à primo emptore, an verò solum illud pretium, quod secundus emptor primo dedit? Finge Titium centum aureis datis emisse à Principe pensionem annuam septem, vel sex aureorum: vendit Titius eam Caio, acceptis ab eo nonagintaquatuor aureis, & Princeps nunc redimit eam pensionem, & ius, quod Caius emit à Titio: queritur, an reddere debeat Caio centum aureos, puta totidem, quot ipse Princeps acceperat à Titio, an solum nonagintaquatuor, totidem, scilicet, quot Caius dederat Titio? Ratio dubitandi est, quia secundus emptor, v. g. Caius, emit totum ius, quod Titius habebat in monte, sed Titius habebat ius ad totum pretium, quod ipse dederat Principi. Ergo Princeps, cum redimit pensionem annuam, quam à Titio Caius emerat, debet ipsi Caio reddere totum pretium, quod ipse Princeps acceperat à Titio. Quidam affirmant, alij negant. Dicendum existimo in primis posse Principem, vel Rempublicam augere pretium census annui, etiam postquam est institutus, dummodo iusta causa sublit, v. g. vendit Princeps priuato homini censum aureis centum annuam septem aureorum, potest deinde vel minuere censum, vel exigere plus pretij: vel si in hoc consentire emptor recuset, censum redimere, & extinguere, restituito integro, non diminuto pretio. Ita ut princeps Titio emptori dicat, vel auge pretium census: siu minus, ego deinceps minorem soluiam pensionem, vel accipe tuum integrum

pretium, & sit census extinctus: nullam in hoc emptori Principis iniuriam facit, quia liberum est illi censum perimere. Hinc etiam fit, ut Princeps Caio, quia Titio censum emerat minoris, possit etiam dicere, vel auge pretium, vel ego pensionem mutuum: quod si nolis, sume pretium, quod ego Titio debebam, & census habeatur extinctus. Quare Caio emptori secundo restitutum est integrum pretium, quod à Titio primario emptore Princeps acceperat, nisi causæ legitimæ subint, quibus aliter Princeps facere queat.

De tertio genere Montium.

CAPVT XXIV.

EST & aliud montium genus, quod tenetur ad censualem contractum reuocatur, & se habet in hunc modum: Princeps, vel Respublica libera, ob bella, vel alias causas pecunias indigens, solet aliquando subditos cogere ad dandas sibi pecunias, eâ lege, ut donec eas restituat, soluat quotannis cuique eorum, qui pecunias dederunt, certam pensionem, videlicet ei, qui centum aureos dedit, sex, vel quinque: & hi qui pecunias dant, vocantur creditores montis: ipse vero pecuniarum accipiens, mons, vel mutuum appellatur, quamuis solo nomine, non re ipsa tale sit, eò quod, qui pecunias dederunt, eas nequeunt repetere, sed solum annuam pensionem exigere, & Respublica, vel Princeps liberam habet facultatem restituendi singulis pecuniarum sortem quam dederunt: & datur etiam libera potestas creditoribus montis, ut suum ius, quod habet exigendi annuam pensionem, possint alteri vendere, & vendit aliquando pluri.

Primo queritur, An huiusmodi montium erectio sit licita? Olim in Italia magna fuit altercatio inter Theologos, & quibus multi opinabantur eos, qui pecunias dant, mutuas dare, & proinde creditores vocari, & ipsam sortem, mutuum. Deinde, quia pecunia vendi, & emi non potest, & in his montibus nihil aliud est, quod vendatur, vel ematur, nisi pecuniaria pensio, quæ quotannis soluitur. At communis est sententia hunc contractum esse licitum, quia est censuialis venditio, & emptio: ipsa enim Respublica in suis bonis, vel redditibus annuis antiquis, vel nouis censum imponit, & illum vendit pretio certo. Nec impedit, si ij, qui pecunias dant, creditores vulgo dicantur, & pecunias ipse, mutua: nec enim est habenda ratio nominum, quibus imperitum vulgus vitur, sed rei quæ geritur. Verè emptores sunt census qui pecunias dant, quia eas repetere nequeunt: & pecunias quæ dantur, verè sunt pretia, quibus annuæ pensiones emuntur.

Secundo queritur, Quo differat hoc etiam tertium genus montium à primo, quod mons Pietatis vocatur? Respondeo, hoc solum differre, quia montes Pietatis sunt instituti ad dandum mutuo pauperibus; at verò predicti montes solum eriguntur ob communem Reipublicæ salutem, & bonum, vel ob Principis necessitatem, ut videlicet Respublica, vel Princeps magnam pecuniarum summam accipiat, quæ præsentem subleuet necessitatem.

Tertio queritur, An licite ciues, siue subditi cogantur pecunias conferre in montem? Respondeo, licite cogi, quia uti superius dixi, officio magistratus possunt ciues compelli ob communem Reipublice necessitatem, vel ad vendendum res suas, vel mutuum dandum, vel etiam ad largiendam pauperibus elemosynam, vel ad emendum: ita etiam fieri solet, ut quando Respublica, vel Princeps in fame, & inopia rei frumentariæ, annonam emit, ut ciuium saluti prospiciat, cum deinde cogit emere, quando pecunia, non est, ne ætarium publicum, cuius pecunijs est emptæ, damnatum pariat, hoc est, minuat, & decreseat, sic enim pauperum exhauriretur, & evanesceret.

Postremo queritur, Quales sint talium montium conditiones? Respondeo, tales, quales in censibus requiruntur: ut videlicet Respublica ex redditibus antiquis, vel no-

uis annuas pensiones possit solvere: deinde, ut ne, qui pecunias dant, eas amplius repetere queant. Deinde, ut ius habeat Respublica, vel Princeps repetendi sortem principalem, quoadocunque voluerit, & proinde extinguendi censum. Atque hæc quidem de censibus breuiter à nobis dicta sint.

DE CAMBIIS.

NOTA hæc res, ut verum fatear, obscura est, & difficilis explicatus habet: cam tamen quanta potero breuitate tractabo.

De cambijs pauca quedam tradidere Canonici iuris interpretes in capite ultimo de *Vsuris*, & Ciuilibus iuris consulti, ut Paulus, Angelus, Salicetus in *Codice, titulo de Vsuris*; Summistæ in *verbo Vsuræ, vel Cambium*; Angelus *vsuræ s. num. 51. Rosella eod. verbo 6. Siluester eod. 4. Tabienensis vsura 15. Armilla verbo Campsor. Theologi in 4. dist. 15. Gabriel quest. 10. art. 3. dub. 12. Maior quest. 36. & 37. Sanctus Bernardinus part. 2. serm. 39. art. 3. cap. 1. 2. & 3. Sanctus Antoninus part. 2. tit. 1. cap. 7. §. 47. & seqq. Conradus de *contract. lib. quest. 98. & 99. Caietanus in Opusculis tom. 2. tract. 7. Sotus libr. de Iustitia 6. à questione octaua vsque ad 13. Medina de rebus per *vsuram acquisitis, quest. 5. & seqq. Nauarrus in Manuali cap. 17. numer. 284. Auctor Coronæ Confessorum part. 2. cap. 8. tit. de Cambijs*, Ioannes Baptista Lupus in *tract. de Vsuris Comment. 3. §. 2. Thomas Bonifagni in tract. de Cambijs*, Franciscus Garcia de *Contract. §. 2. c. 6. & seq. Thomas Mercatus tract. de Contract. lib. cap. de Cambijs*, Cosmus Philarchus de *officio Sacerdotis, lib. 5. ca. 22. & seqq. Fabianus Genuensis in tract. de Cambijs*, & Hieronymus Luca, *de Cambijs.***

Quid sit cambium.

CAPVT I.

RIMO queritur, Ad quod genus contractuum cambium referatur? Respondeo, licet nonnulli, qui dixerint cambium, mutui ratione habere; alios vero, qui senserint, cambiū ad emptionem, & venditionem reduci, quia pecunia in cambio venditur, & emitur: sed cum de singulis cambiorum generibus agam, explicabo, in quo genere contractus vnusquodque cambium reponatur: præsentem loco satis est dicere, communem esse sententiam, cambium referri ad permutationem, quia cambium est vnus pecuniarum cum alia commutatio; & proinde quedam permutationis species: nam permutatio latius pat-